

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ЖОБАСЫ ЖАРИЯЛАНДЫ

Мемлекеттілігінің негізі ретінде белгіленді. Егемендік пен Тәуелсіздік, Біртұтастық, аумақтық тұтастық өзгермейтін құндылықтар санатына жатқызылды.

Әділеттілік, Заң мен Тәртіп, табиғатқа ұқыпты қарау сияқты қағидаттар алғаш рет Конституция деңгейінде бекітілген.

Сонымен қатар, мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы және егемендіктің иесі Қазақстан халқы болып табылатыны бекітілген.

Ата Заңымыздың жаңа мәтінінің басты идеясы ретінде білім мен ғылым, мәдениет пен инновация анықталды. Бұл мемлекеттің болашағы мыналарды ресурстар мен табиғи байлықтармен емес, адами капиталмен және азаматтардың жетістіктерімен анықталатынын көрсететін түбегейлі маңызды бетбұрыс.

Тағы бір маңызды мағыналық бағыт – цифрландыру. Осыған байланысты Конституцияның жаңа мәтінінде алғаш рет азаматтардың құқықтарын цифрлық ортада қорғау туралы норма бекітілді.

Конституцияның жаңа мәтінінің басты ерекшелігі – адам құқықтарына бағдарлануы. Осылайша, адам құқықтары мен бостандықтары жаңа Прембулада ғана бекітіліп қоймай, бүкіл Конституцияның ерекше басымдығы әрі мағыналық өзегі ретінде айқындалған.

Дін мен мемлекеттің ара-жігі нақты ажыратылып бекітіледі. Білім беру мен тәрбие жүйесінің зайырлы сипаты айқындалады.

Неке ер адам мен әйел адамның ерікті және тең құқықты одағы екендігі туралы ереже енгізіледі. Бұл шешім дәстүрлі құндылықтарды ең жоғары құқықтық деңгейде қорғауға және әйелдердің құқықтарын қорғауды күшейтуге бағытталған.

Конституция жобасының негізгі новеллаларының ішінде мыналарды атап өтуге болады:

-145 депутаттан тұратын және жаңа, кеңейтілген өкілеттіктерге ие бір палаталы жаңа Парламент – Құрылтай құрылады. Оның құрамына енгізіледі пропорционалды сайлау жүйесі қолданылады, ал депутаттардың өкілетті мерзімі 5 жылды құрайды.

Пропорционалды жүйе партиялардың кадрлық саясатын дамытуға, олардың институционалды рөлін арттыруға және саяси күштердің қоғам алдындағы жауапкершілігін күшейтуге ықпал етеді.

Жаңа жалпыұлттық диалог платформасы – Қазақстанның Халық Кеңесі құрылады, ол Қазақстан халқы Ассамблеясы мен Ұлттық құрылтайдың стратегиялық функцияларын жалғастырады. Бұл Қазақстан халқының мүдделерін білдіретін, заң шығару бастамасы құқығына ие жоғарғы консультативтік орган болады.

-Вице-президент институтын құру. Ол ҚР Президентінің атынан Қазақстан мен шетелдердің қоғамдық-саяси, ғылыми және мәдени-ағартушылық ұйымдарымен өзара іс-қимыл жасасуды жүзеге асырады.

-Адвокаттық қызметке және адвокатураға арналған арнайы бап алғаш рет Конституцияда бекітіледі.

-Зияткерлік меншік құқығын қорғау қамтамасыз етіледі.

-Азаматтарға жаңа міндеттер жүктейтін немесе олардың жағдайын нашарлататын заңдарға, сол құқық бұзушылық үшін қайтадан жауапқа тартуға жол бермеу тыйым салуды және кінесіздік презумпциясы қағидаттарына, қоса алғанда, азаматтардың құқықтарына кепілдік күшейтіледі.

-«Мирлада ережесі» бекітіледі.

Сонымен қатар, Қазақстанның жаңа Конституциясының жобасында ескірген терминологиялық аппарат мәселесі кешенді түрде шешілуде.

Еліміздің жаңа Ата Заңының мәтіні қалыптасқан мемлекеттік құрылымды, халықаралық беделді, адами капиталды, білім, ғылым және инновацияларды дамытудағы Қазақстанның айқын басымдығын атап көрсетеді, ол сенімді түрде болашаққа көз тастайды.

Сонымен қатар, мемлекеттік құрылымның қалыптасуына және

Қазақстанның тарихи дамуында маңызды рөл атқарған қазіргі Конституцияға құрмет көрсетілді.

Жалпы, Конституцияның жаңа редакциясының алғашқы жобасында Прембула, 11 бөлім және 95 бап бекітілу ұсынылады.

Ұсыныстар қабылдау е-Оtinish және eGov порталдары арқылы жалғасып жатыр.

Жаңа Конституция бойынша нақты шешімді еліміздің азаматтары жалпыұлттық референдумда қабылдайды. Конституциялық комиссияның жұмысы жалғасуда.

Конституциялық реформа жөніндегі комиссия (Конституциялық комиссия)

2026 жылғы 30 қаңтар
ЖОБА
ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
КОНСТИТУЦИЯСЫ

Біз, біртұтас Қазақстан халқы, байырғы қазақ жерінде мемлекеттілікті нығайта отырып, Ұлы Даланың мыңжылдық тарихының сабақтастығын сақтап, мемлекеттің унитарлы сипатын, оның шекарасы мен аумағының тұтастығына қол сұғуға болмайтын нақтылап, Әділетті Қазақстан идеясын және Заң мен Тәртіп қағидатын ұстанып, азаматтардың құқықтары мен бостандықтары мүлтіксіз сақталатынын мәлімдеп, бірлік пен ынтымақ, этносаралық және конфессияаралық татулық қағидаттарына сүйеніп, мәдениет пен білім, ғылым мен инновация құндылықтарын бағдарға алып, табиғатты аялау қажеттігін мойындап, бейбітшілікке және барлық елмен достыққа ұмтылып, келешек ұрпақ алдындағы аса жоғары жауапкершілікті сезініп, Қазақстан Республикасының Ата Заңын – осы Конституцияны қабылдаймыз.

І бөлім
Конституциялық құрылыс негіздері

1-бап
Қазақстан Республикасы – демократиялық, зайырлы, құқықтық және әлеуметтік мемлекет. Мемлекеттің ең жоғары құндылығы – адам мен оның өмірі, құқықтары мен бостандықтары.

2-бап
1. Қазақстан Республикасы – унитарлы мемлекет. Басқару үлгісі – президенттік республика.

2. Қазақстан Республикасының Егемендігі оның бүкіл аумағын қамтиды. Мемлекет өз аумағының тұтастығын, бөлінбеуін, оған қол сұғылмаушы қамтамасыз етеді.

3. Қазақстан Республикасының әкімшілік-аумақтық құрылысы конституциялық заңда айқындалады.

4. Қазақстан Республикасының елордасы – Астана қаласы. Елорда мәртебесі заңда айқындалады.

5. Қазақстан Республикасы мен Қазақстан атуаларының мәні бірдей.

6. Қазақстан Республикасының Егемендігі, Тәуелсіздігі, унитарлығы, аумақтық тұтастығы мен басқару үлгісі өзгермейді.

3-бап

1. Қазақстан Республикасы қызметінің негіз құраушы қағидаттары: Егемендік пен Тәуелсіздікті қорғау; адам құқықтары мен бостандықтарын сақтау; заң мен тәртіп үстемдігін қамтамасыз ету; жалпыұлттық бірлікті бекемдеу; халықтың әлуауқатын арттыру; жауапты әрі жасампаз отанышылдық идеясын орнықтыру; қоғамдық диалогты дамыту; еңбексүйгіштік, прогресс, білім құндылықтарын бекіту; жоғары экологиялық мәдениет қалыптастыру; тарихи-мәдени мұраны сақтау; төл

мәдениетті қолдау.

2. Қазақстан Республикасы адам капиталын, білімді, ғылымды, инновацияны дамытуды мемлекет қызметінің стратегиялық бағыты деп таниды.

4-бап

1. Мемлекеттік биліктің бірден-бір бастауы және Егемендік иесі – Қазақстан халқы.

2. Халық билікті жалпыхалықтық референдум және еркін сайлау арқылы тікелей жүргізеді, сондай-ақ өз билігін мемлекеттік органдар арқылы жүзеге асырады.

3. Қазақстан Республикасында билікті ешкім де иемденіп кете алмайды. Билікті иемденіп кету заңмен құдаланады. Халық пен мемлекет атынан Қазақстан Республикасының Президенті, сондай-ақ конституциялық өкілеттігі шегінде Қазақстан Республикасының Құрылтайы әрекет етеді. Қазақстан Республикасының Үкіметі мен өзге де мемлекеттік органдар өздеріне берілген өкілеттік шегінде мемлекет атынан әрекет етеді.

4. Қазақстан Республикасында мемлекеттік билік біртұтас және ол заң шығарушы, атқарушы, сот тармақтарына бөліну, өзара іс-қимыл жасау қағидатына сәйкес Конституция мен заңдар негізінде жүзеге асырылады.

5-бап

1. Қазақстан Республикасының қолданыстағы құқығы – Конституцияның, оған сәйкес келетін заңдардың, Қазақстан Республикасы Конституциялық Соты мен Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының нормативтік қаулыларының, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасының халықаралық шарт міндеттемелерінің нормалары.

2. Конституцияның ең жоғары заңды күші бар және ол Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында тікелей қолданылады.

3. Қазақстан Республикасының аумағында халықаралық шарттарды қолдану тәртібі заңдарда айқындалады.

4. Барлық заңдар мен Қазақстан Республикасы ратификациялаған халықаралық шарттар жарияланады. Азаматтардың құқықтарына, бостандықтары мен міндеттеріне қатысты нормативтік құқықтық актілердің ресми жариялануы – оларды қолданудың міндетті шарты.

5. Азаматтарға жаңа міндеттер жүктейтін немесе олардың жағдайын нашарлататын заңдардың кері күші болмайды.

Жауаптылықты белгілейтін немесе күшейтетін заңдардың кері күші болмайды. Жаңа заң бұрын жасалған құқық бұзушылық үшін жауаптылықты жоятын немесе жеңілдететін болса, жаңа заң қолданылады.

6. Қазақстан Республикасының жекелеген өңірлерінің экономикасын қарқынды дамыту мақсатында конституциялық заңдарға сәйкес қаржы саласына қатысты арнаулы құқықтық режим немесе «қарқынды дамытын қала» арнаулы құқықтық режимі белгіленуі мүмкін. Осы арнаулы құқықтық режимдер мемлекеттік басқару, сот жүйесінің жұмыс істеу ерекшеліктерін кездеуі мүмкін.

6-бап

1. Қазақстан Республикасында идеологиялық және саяси әралуандық танылады. Мемлекеттік органдарда саяси партия ұйымын құруға жол берілмейді.

2. Қоғамдық бірлестіктер заң алдында тең. Мемлекеттің қоғамдық бірлестік ісіне, ал қоғамдық бірлестіктер мемлекет ісіне заңсыз араласуына және қоғамдық бірлестікке мемлекеттік орган функцияларын жүктеуге жол берілмейді.

3. Мақсаты немесе әрекеті конституциялық құрылыс негіздерін күштеп өзгертуге, Қазақстан Республикасының тұтастығын және қоғамдық тәртіпті бұзуға, ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіруге, соғысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, діни араздықты қоздыруға бағытталған қоғамдық бірлестік құруға және оның қызметіне, сондай-ақ заңнамада көзделмеген әскерлендірілген жасақ құруға тыйым салынады.

4. Басқа мемлекеттік саяси партиясы мен кәсіптік одағының, діни негіздегі саяси партияның қызметіне жол берілмейді, сондай-ақ саяси партия мен кәсіптік одақты шетелдік заңды тұлғаның, шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамның,

шетелдік қатысуы бар заңды тұлғаның, шет мемлекет пен халықаралық ұйымның қаржыландыруына жол берілмейді.

5. Коммерциялық емес ұйымның шет мемлекеттен, халықаралық және шетелдік заңды тұлғадан, шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамнан алатын ақша қаражатының қозғалысы және активтері туралы ақпарат Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес ашық әрі қолжетімді болуға тиіс.

7-бап

1. Дін мемлекеттен бөлек.

2. Қазақстан аумағында діни ұйымдардың қызметі заңға сәйкес жүзеге асырылады және ол конституциялық құрылыс негіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті, азаматтардың денсаулығын және қоғамның адамгершілік болмысын қорғау мақсатында шектелуі мүмкін.

8-бап

1. Қазақстан Республикасында мемлекеттік меншік пен жеке меншік танылады және тең қорғалады.

2. Меншікті пайдалану қоғам мен мемлекет игілігіне қызмет етуге, қоршаған ортаға зиян келтірмеуге, басқа тұлғалардың құқықтарына және заңмен қорғалатын мүдделеріне нұқсан келтірмеуге тиіс. Меншік субъектілері мен объектілері, меншік иелері құқықтарының көлемі мен шегі, оларды қорғау кепілдіктері заңда айқындалады.

3. Жер және оның қойнауы, су көздері, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі, басқа да табиғи ресурстар халыққа тиесілі. Халықтың атынан меншік құқығын мемлекет жүзеге асырады. Жер заңда белгіленген негіздерде, шарттар мен шектерде жеке меншікте де болуы мүмкін.

9-бап

1. Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі – қазақ тілі.

2. Мемлекеттік ұйымдарда және жергілікті өзін-өзі басқару органдарында орыс тілі ресми түрде қазақ тілімен тең қолданылады.

3. Мемлекет біртұтас Қазақстан халқының тілдерін үйрену және дамыту үшін жағдай жасауға қолдау көрсетеді.

10-бап

Қазақстан Республикасы халықаралық құқық қағидаттары мен нормаларын құрметтейді, мүдделі мемлекеттермен бейбітшілік пен ынтымақтастықты, олардың ішкі ісіне араласпауды, халықаралық дауды бейбіт жолмен шешуді көздейтін сыртқы саясат жүргізеді.

11-бап

Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздері – Мемлекеттік Ту, Мемлекеттік Елтаңба, Мемлекеттік Әнұран. Олардың сипаттамасы және пайдалану тәртібі конституциялық заңда белгіленеді.

11 бөлім

Негізгі құқықтар, бостандықтар мен міндеттер

12-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматтығы заңға сәйкес беріледі және тоқтатылады, ол берілген негізіне қарамастан бірінші және тең.

2. Қазақстан Республикасының азаматы өз азаматтығынан айыруға, азаматтығын өзгерту құқығынан айыруға, сондай-ақ Қазақстаннан тыс жерге аластатуға болмайды. Азаматтықтан айыруға террористік қылмыс жасағаны, сондай-ақ Қазақстан Республикасының ұлттық мүдделеріне өзге де ауыр зиян келтіргені үшін сот шешімімен ғана жол беріледі.

3. Қазақстан Республикасының азаматында қос немесе көп азаматтығы болуына жол берілмейді. Өзге ел азаматтығының болуы Қазақстан Республикасының азаматтығын тоқтатуға негіз болады.

13-бап

1. Қазақстан Республикасының халықаралық шарттарында өзгеше белгіленбесе, Қазақстан Республикасының азаматы шет мемлекетке берілмейді.

2. Қазақстан Республикасы өз азаматтарын ел аумағынан тыс жерде заңға сәйкес қорғауға кепілдік береді.

14-бап

1. Конституцияға сәйкес Қазақстан Республикасында адам құқықтары мен бостандықтары танылады және оларға кепілдік беріледі.

2. Адам құқықтары мен бостандықтары әркімге тұмысынан тиесілі, олар абсолютті және олардан ешкім айыра алмайды.

3. Қазақстан Республикасы азаматының құқықтары мен міндеттері бар.

4. Конституцияда, заңдарда және халықаралық шарттарда көзделген жағдайда шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адам Қазақстан Республикасының азаматы үшін белгіленген құқықтар мен бостандықтарды пайдаланады, сондай-ақ міндеттерді атқарады.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ЖОБАСЫ ЖАРИЯЛАНДЫ

5. Құқықтар мен бостандықтарды іске асыру басқа тұлғаның құқықтарын бұзбауға және бостандықтарын шектемеуге тиіс, конституциялық құрылыс негіздеріне, қоғамдық тәртіпке, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысына нұқсан келтірмеуге тиіс.

17-бап
1. Әр адамның құқық субъектісі ретінде танылуға құқығы бар. Әр адам құқықтары мен бостандықтарын заңға қайшы келмейтін барлық тәсілмен, оның ішінде қажетті қорғаныс арқылы қорғауға құқылы.

2. Әр адамның өз құқықтары мен бостандықтарын сот арқылы қорғауға құқығы бар.

3. Қазақстан Республикасында заңға сәйкес білікті заң көмегі алу құқығы танылады.

16-бап

1. Заң мен сот алдында бәрі тең.
2. Қазақстан Республикасының азаматын, Қазақстан Республикасының аумағында тұратын немесе уақытша жүрген шетел азаматы мен азаматтығы жоқ адамды тегіне, әлеуметтік, лауазымдық және мүлктік жағдайына, жынысына, нәсіліне, ұлтына, тіліне, діни қозғарсына, нанымына, тұрғылықты жеріне немесе кез келген өзге де себептерге байланысты кемсітуге болмайды.

17-бап

1. Өмір сүру құқығы – әр адамның абсолютті және ажырамас құқығы.
2. Ешкімнің өз бетімен адам өмірін қиюға құқығы жоқ.

3. Өлім жазасына тыйым салынған.

18-бап

1. Әр адамға жеке басына тиіспеу құқығына және жеке бас бостандығы құқығына кепілдік беріледі.
2. Сот шешімінсіз адамды заңда көзделген мерзімнен артық ұстауға болмайды.

Күзетпен ұстауға сот шешімімен ғана рұқсат етіледі және оған шағым жасау құқығы беріледі.

3. Әр адамға ұсталған сәтте бостандығын шектеу негізі мен құқықтары түсіндіріледі.

4. Ұсталған адамның, күдіктінің, айыпталушының тиісінше ұсталған, күдікті ретінде танылған немесе айып тағылған сәттен бастап адвокат (қорғаушы) көмегі пайдалануға құқығы бар.

19-бап

1. Заңды күшіне енген сот үкімімен адамды кінәлі деп танымайынша, ол жасалған қылмыстық құқық бұзушылыққа кінәлі емес деп саналады.

2. Ешкім өз-өзіне, жұбайына (зайыбына) және заңда айқындалған жақын туыстарына қарсы айғақ беруге міндетті емес.
Діни қызметшілер өздеріне сеніп, сырын ашқан адамдарға қарсы куәлік етуге міндетті емес.

3. Адамды дәл сол құқық бұзушылық үшін қылмыстық немесе әкімшілік жауаптылыққа қайта тартуға тыйым салынады.

20-бап

1. Адамның ар-намысы мен қадір-қасиетіне тиісуге болмайды және олар заңмен қорғалады.

2. Ешкімді азаптауға, оған зорлық-зомбылық жасауға, басқа да қатыгездік көрсетіп немесе адамның қадір-қасиетін қорлап жәбірлеуге және жазалауға болмайды.

21-бап

1. Жеке өмірге қол сұқпау құқығына, жеке және отбасы құпиясының болу құқығына, цифрлық технологияларды қолдануды жаса алғанда, дербес деректерді заңсыз жинаудан, өңдеуден, сақтаудан және пайдаланудан қорғау құқығына заңмен кепілдік беріледі.

2. Банк операцияларының, жеке салымдар мен жинақтардың, жазысқан хаттардың, телефон арқылы сөйлескен сөздердің, пошта хабарламаларының және байланыс құралдарының, оның ішінде цифрлық технологияларды қолдану арқылы берілетін өзге де хабарламалардың құпиясы заңмен қорғалады. Бұл құқықты шектеуге заңда белгіленген жағдайда және көзделген тәртіппен ғана жол беріледі.

3. Мемлекеттік органдар, қоғамдық бірлестіктер, лауазымды адамдар және бұқаралық ақпарат құралдары әр адамға өз құқықтары мен мүдделеріне қатысты құжатпен, шешіммен және ақпарат көзімен танысу мүмкіндігін қамтамасыз етуге міндетті.

22-бап

1. Әр адам өзінің қай ұлтқа жататынын айқындауға, оны көрсетуге не көрсетпеуге құқылы.

2. Әр адамның ана тілі мен төл мәдениетін қолдануға, қарым-қатынас жасау, тәрбие беру, оқу мен шығармашылық тілін еркін таңдауға құқығы бар.

23-бап

1. Сөз еркіндігіне, ғылыми, техникалық, көркем шығармашылық еркіндігіне кепілдік беріледі.

2. Зияткерлік меншік заңмен қорғалады.
3. Мемлекеттік құпияларды қоспағанда, еркін ақпарат алу және тарату құқығы заңмен тыйым салынбаған кез келген тәсілмен іске асырылады. Қазақстан Республикасының мемлекеттік құпияларын құрайтын мәліметтер тізбесі заңда айқындалады.

4. Сөз еркіндігі және ақпарат тарату басқа адамдардың ар-намысы мен қадір-қасиетіне, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысына нұқсан келтірмеуге, қоғамдық тәртіпті бұзбауға

тиіс.

5. Цenzураға тыйым салынады.

6. Қазақстан Республикасының конституциялық құрылыс негіздерін күштеп өзгертуді, аумақтық тұтастығына, Егемендігі мен Тәуелсіздігіне қол сұғуды, қоғамдық тәртіпті бұзуды, ұлттық қауіпсіздікке нұқсан келтіруді, соғысты, қарулы қақтығысты, әлеуметтік, нәсілдік, ұлттық, этностық, діни басымдықты немесе алауыздықты, қатыгездік пен зорлық-зомбылықты насихаттауға, сондай-ақ арандату әрекетіне және оған шақыруға жол берілмейді.

24-бап

1. Заңда белгіленген жағдайларды қоспағанда, Қазақстан Республикасының аумағында заңды түрде жүрген әр адамның ел аумағында еркін жүріп-тұруға және тұрғылықты жерін еркін таңдауға құқығы бар.

2. Әр адамның Қазақстан Республикасынан тыс жерге шығуға құқығы бар. Бұл құқықты шектеуге заңда белгіленген жағдайда және көзделген тәртіппен жол беріледі. Қазақстан Республикасы азаматтарының Қазақстан Республикасына кедергісіз оралуға құқығы бар.

25-бап

1. Әр адамның ар-ождан бостандығына құқығы бар.

2. Ар-ождан бостандығы құқығын пайдалану жалпыадамзат пен азамат құқықтарын, мемлекет алдындағы міндеттерді шектемеуге тиіс.

26-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының бірлестік құру бостандығына құқығы бар. Қоғамдық бірлестік қызметі заңмен реттеледі.

2. Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының, Жоғарғы Сотының және өзге де соттарының төрағалары мен судьялары, Орталық сайлау комиссиясының, Жоғары аудиторлық палатасының төрағалары мен мүшелері, құқық қорғау органы және арнаулы мемлекеттік орган қызметкерлері мен жұмысқорлары, әскери қызметшілер саяси партия мен кәсіптік одақта болуға, қандай да бір саяси партияны немесе қоғамдық саяси қозғалысты қолдауға не сыни пікір білдіруге құқылы емес.

27-бап

1. Әр адамның еңбек етуге, қызмет пен кәсіп түрін еркін таңдауға құқығы бар. Мәжбүрлі еңбекке тартуға қылмыстық немесе әкімшілік құқық бұзушылық жасағаны үшін адамды кінәлі деп тану туралы сот актісінің негізінде, не төтенше жағдайда, не соғыс жағдайында ғана жол беріледі.

2. Қазақстан Республикасы қауіпсіздік пен гигиена талаптарына сәйесіндей жағдайлар құқығына, еңбегі үшін қандай да бір кемсітудің сыяқын алу, сондай-ақ заңға сәйкес әлеуметтік қорғалу құқығына кепілдік береді.

3. Заңда белгіленген тәсілдерді қолдана отырып, жеке және ұжымдық еңбек дауларын шешу құқығы танылады.

4. Тынығу, жұмыс уақытының ұзақтығы, демалыс және мереке күндері, ақы төленетін демалыс құқығына заңмен кепілдік беріледі.

28-бап

1. Тұрғын үйге қол сұғуға болмайды. Сот шешімінсіз тұрғын үйден айыру оны берілмейді. Тұрғын үйге басып кіруге, оны қарап-тексеруге, тінтуге заңда белгіленген жағдайда және көзделген тәртіппен жол беріледі.

2. Қазақстан Республикасында өз азаматтарын тұрғын үймен қамтамасыз етуге жағдай жасалады. Тұрғын үйге мұқтаж азаматтардың заңда көрсетілген санаттарына баспана заңда белгіленген нормаларға сәйкес беріледі.

29-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының заңды түрде алған кез келген мүлкіне жеке меншік құқығы болады.

2. Меншікке, оның ішінде мұрагерлік құқығына заңмен кепілдік беріледі.

3. Сот шешімінсіз ешкімді өз мүлкінен айыруға болмайды. Заңмен көзделген айрықша жағдайда мемлекет мұқтажы үшін мүлкті мәжбүрлеп иеліктен шығаруға оның тең құны өтелген кезде жол беріледі.

4. Қазақстан Республикасы кәсіпкерлік қызмет бостандығы құқығына, өз мүлкін кез келген заңды кәсіпкерлік қызмет үшін еркін пайдалану құқығына кепілдік береді. Монополистік қызмет заңмен реттеледі немесе шектеледі. Жосықсыз бәсекеге тыйым салынады.

30-бап

1. Неке және отбасы, ана, әке мен бала мемлекет қорғауында болады.

2. Неке – еркек пен әйелдің мемлекет заңға сәйкес тіркеген ерікті және тең құқықты одағы.

3. Балаға қамқорлық жасау және тәрбие беру ата-ананың етене құқығы әрі міндеті.

4. Кәмелетке толған еңбекке қабілетті балалар еңбекке жарамсыз ата-анасына қамқорлық жасауға міндетті.

31-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматына жалақы мен зейнетақының ең төмен мөлшеріне кепілдік беріледі, сондай-ақ жасына, науқастануына, мүгедектігіне, асыраушысынан айырылуына байланысты және өзге де заңды негіз бойынша әлеуметтік

қамсыздандыруға кепілдік беріледі.

2. Қазақстан Республикасында ерікті әлеуметтік сақтандыру, әлеуметтік қамсыздандырудың өзге де үлгілерін және қайырымдылық жасау қолдау табады.

32-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының денсаулығын сақтауға құқығы бар.

2. Қазақстан Республикасының азаматтары ақы төлемей, заңда белгіленген тәртіппен медициналық көмек алуға құқылы.

3. Мемлекеттік және жекеменшік емдеу мекемелерінде, сондай-ақ жеке медициналық практикамен айналысатын тұлғалардан ақылы медициналық көмек алу заңда белгіленген негізде және көзделген тәртіппен жүзеге асырылады.

33-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік оқу орындарында ақы төлемей бастауыш және орта білім алуына кепілдік беріледі. Бастауыш және орта білім міндетті.

2. Қазақстан Республикасы азаматының заңға сәйкес мемлекеттік жоғары оқу орындарында конкурс негізінде жоғары білім алуға құқығы бар.

3. Жекеменшік оқу орындарында ақылы білім алу заңда белгіленген негізде және көзделген тәртіппен жүзеге асырылады.

4. Мемлекет білім берудің жалпыға міндетті стандарттарын белгілейді. Барлық оқу орнының қызметі осы стандарттарға сәйкес келуге тиіс.

5. Діни білім беру ұйымдарын қоспағанда, Қазақстан Республикасының аумағындағы білім беру ұйымдарында білім мен тәрбие беру жүйесі зайырлы сипатқа ие.

34-бап

1. Қазақстан Республикасының азаматтары табиғатты сақтауға және табиғи байлыққа ұқыпты қарауға міндетті.

2. Мемлекет адамның өмір сүруіне және денсаулығына қолайлы болатын қоршаған ортаны қорғауды мақсат етеді.

3. Адам өмірі мен денсаулығына қатер төндіретін фактілерді, жән-жайларды лауазымды адамдардың жасыруы заңға сәйкес жауаптылыққа алып келеді.

35-бап

Қазақстан Республикасы азаматтарының бейбіт жиналыс, митинг, демонстрация өткізуге құқығы бар. Бұл құқықты пайдалану конституциялық құрылыс негіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысын сақтау мақсатында шектелуі мүмкін.

36-бап

1. Қазақстан Республикасы азаматтарының тікелей және өз өкілдері арқылы мемлекет ісін басқаруға қатысуға, мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарына өзі жүгінуге, сондай-ақ жеке және ұжымдық өтініш жолдауға құқығы бар.

2. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік органдар мен жергілікті өзін-өзі басқару органдарын сайлауға және оларға сайлануға, сондай-ақ жалпыхалықтық референдумға қатысуға құқығы бар.

3. Сот әрекетке қабілетсіз деп таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының, сондай-ақ сот үкімімен бас бостандығынан айыру жазасын өтеп жүрген Қазақстан Республикасы азаматтарының сайлауға, жалпыхалықтық референдумға қатысуға құқығы жоқ.

Сот әрекетке қабілетсіз деп таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының, сотталғандығы заңда белгіленген тәртіппен жойылмаған немесе алынбаған Қазақстан Республикасы азаматтарының, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық қылмыс немесе сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасауға қатысты кінәсін сот заңда белгіленген тәртіппен таныған Қазақстан Республикасы азаматтарының сайлануға құқығы жоқ.

4. Қазақстан Республикасы азаматтарының мемлекеттік қызметке кіруге тең құқығы бар. Мемлекеттік қызметші лауазымына кандидатқа қойылатын талаптар заңға сәйкес лауазымдық міндетіне ғана қатысты болады.

37-бап

1. Әр адам Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңнамасын сақтауға, басқа адамдардың құқықтарын, бостандықтарын, ар-намысы мен қадір-қасиетін құрметтеуге міндетті.

2. Әр адам Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздерін құрметтеуге міндетті.

38-бап

Заңды түрде белгіленген салықтарды, алымдарды және өзге де міндетті төлемдерді төлеу – әр адамның борышы мен міндеті.

39-бап

1. Қазақстан Республикасын қорғау – оның әр азаматының қасиетті парызы мен міндеті.

2. Қазақстан Республикасының азаматтары әскери қызметті заңда белгіленген түрде және көзделген тәртіппен өткереді.

40-бап

Қазақстан Республикасының азаматтары тарихи және мәдени мұраны сақтауына қамқор болуға, тарих пен мәдениет ескерткіштеріне ұқыпты қарауға міндетті.

41-бап

1. Адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтары конституциялық құрылыс негіздерін, адам құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету, қоғамдық тәртіпті, азаматтардың денсаулығы мен қоғамның адамгершілік болмысын сақтау мақсатында тек заңмен және қажетті шамада ғана шектелуі мүмкін.

2. Этносаралық және конфессияаралық татулықты бұзатын кез келген әрекет конституциялық емес деп танылады.

3. Азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын саяси себептермен кез келген шектеуге жол берілмейді. Қазақстан Республикасы Конституциясының 13, 15 – 17, 20, 22, 25-баптарында көзделген құқықтар мен бостандықтар ешбір жағдайда шектелмеуге тиіс.

III бөлім
Президент
42-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті – мемлекет басшысы, мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттарын айқындайтын, Қазақстан атынан ел ішінде және халықаралық қатынастарда өкілдік ететін ең жоғары лауазымды тұлға.

2. Қазақстан Республикасының Президенті – халық пен мемлекеттік билік бірлігінің, Конституцияның мызғымастығының, Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары мен бостандықтарының нышаны әрі кепілі.

3. Қазақстан Республикасының Президенті мемлекеттік биліктің барлық тармағының үйлесімді әрі кедергісіз жұмыс істеуін, билік органдарының біртұтас Қазақстан халқының алдындағы жауапкершілігін қамтамасыз етеді.

43-бап

1. Қазақстан Республикасының Президентін Қазақстан Республикасының көмелетке толған азаматтары конституциялық заңға сәйкес жалпыға бірдей, тең және төте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру арқылы жеті жыл мерзімге сайлайды.

Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Қазақстан Республикасының Президенті болып сайлана алмайды.

2. Қазақстан Республикасының Президенті болып тумысынан Қазақстан Республикасының азаматы болып табылатын, қырық жасқа толған, мемлекеттік тілді жетік меңгерген, Қазақстанда соңғы он бес жыл бойы тұратын, жоғары білімі бар және мемлекеттік қызметте немесе сайланбалы мемлекеттік лауазымда кемінде бес жыл жұмыс істеген Қазақстан Республикасының азаматы сайлана алады.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің кезекті сайлауы оның өкілеттік мерзімі аяқталғанға дейінгі екі айдан кешіктірілмей өткізіледі және Қазақстан Республикасы Құрылтайының жаңа құрамын сайлау мерзімімен тұспа-тұс келмеуге тиіс.

4. Дауыс беруге қатысқан сайлаушылардың елу пайызынан астам дауысын алған кандидат сайланды деп саналады. Кандидаттардың ешқайсысы елу пайыздан астам дауыс санын ала алмаса, ең көп дауыс санын алған екі кандидат қайта дауысқа салынады. Дауыс беруге қатысқан сайлаушылардың ең көп дауыс санын алған кандидат сайланды деп саналады.

5. Осы баптың 1-тармағының ережелері өзгермейді.

44-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті: «Қазақстан халқына адал қызмет етуге, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарын қатаң сақтауға, Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары мен бостандықтарына кепілдік беруге, өзіме жүктелген Қазақстан Республикасы Президентінің мәртебелі міндетін адал атқаруға салтанатты түрде ант етемін», – деп халыққа ант берген сәттен бастап қызметіне кіреседі.

2. Ант беру сайлау қорытындысы жарияланған күннен бастап бір ай ішінде Қазақстан Республикасы Құрылтайы депутаттарының, Конституциялық Соты, Жоғарғы Соты судьяларының, экс-Президенттерінің, сондай-ақ қоғам өкілдері мен шақырылған шетел азаматтарының қатысуымен өткізіледі. Конституцияның 51-бабында көзделген жағдайда Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаған тұлға Қазақстан Республикасының Президенті өз еркімен орнынан түсіне, денсаулық жағдайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігін дендеуіне немесе лауазымынан кетірілуіне байланысты мерзімінен бұрын лауазымынан босатылған не қайтыс болған күннен бастап жеті күн ішінде ант береді.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігі жаңадан сайланған Қазақстан Республикасы Президенті қызметіне кірсең сәттен бастап, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Президентінің өз еркімен орнынан

түсуіне, денсаулық жағдайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігінің дендеуіне немесе қызметінен кетірілуіне байланысты мерзімінен бұрын лауазымынан босатылған не қайтыс болған жағдайда тоқтатылады. Қызметінен кетірілгендерден басқа, Қазақстан Республикасының барлық бұрынғы Президенттерінің Қазақстан Республикасының экс-Президенті атағы болады.

45-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті өкілді органның депутаты болып сайлануға, өзге де ақы төленетін лауазымды атқаруға және кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

2. Қазақстан Республикасының Президенті өз өкілеттігін жүзеге асыру кезеңінде саяси партияда болуға құқылы емес.

3. Қазақстан Республикасы Президентінің жақын туыстары мемлекеттік саяси қызметші лауазымында, квазимемлекеттік сектор субъектілерінің басшы лауазымында болуға құқылы емес.

46-бап

Қазақстан Республикасының Президенті:
1) Қазақстан халқына елдегі жағдай мен Қазақстан Республикасының ішкі және сыртқы саясатының негізгі бағыттары туралы жолдау жасайды;

2) депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен берілген Құрылтай келісімімен Қазақстан Республикасының Вице-Президентін тағайындайды; Қазақстан Республикасының Вице-Президентін лауазымынан босатады, оның өкілеттігін айқындайды.

Құрылтай Қазақстан Республикасының Вице-Президентін тағайындауға келісім беруден қайта бас тартқан жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтайды таратады;

3) Қазақстан Республикасы Құрылтайының кезекті және кезектен тыс сайлауын тағайындайды; Құрылтайдың бірінші сессиясын шақырады және оның депутаттарының Қазақстан халқына беретін антын қабылдайды; Құрылтайдың кезектен тыс сессиясын шақырады; Құрылтай ұсынған заңға бір ай ішінде қол қойды, заңды халыққа жария етеді немесе заңды не оның жекелеген баптарын қайта талқылап, дауысқа салу үшін қайтарады;

4) Құрылтайда өкілдігі бар саяси партиялар фракцияларымен консультациядан кейін Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің кандидатурасын келісім беру үшін Құрылтайдың қарауына ұсынады; депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен берілген Құрылтай келісімімен Қазақстан Республикасының Премьер-Министрін тағайындайды; Қазақстан Республикасының Премьер-Министрін лауазымынан босатады; Премьер-Министрдің ұсынымын Үкімет құрылымын айқындайды; Құрылтаймен консультациядан кейін Премьер-Министр ұсынған Үкімет мүшелерін тағайындайды; сыртқы істер, қорғаныс, ішкі істер министрлерін дербес тағайындайды; Үкімет мүшелерін лауазымынан босатады; Үкімет мүшелерінің антын қабылдайды; аса маңызды мәселелер бойынша Үкімет отырыстарына төрағалық етеді.</

бликасы азаматының құқықтары мен бостандықтарын қорғау, ұлттық қауіпсіздікті, мемлекеттің Егемендігі мен тұтастығын қамтамасыз ету үшін Конституциялық Сотқа күшіне енген заңның немесе өзге де нормативтік құқықтық актінің Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкестігін қарау туралы, Қазақстан Республикасы Конституциясының 93-бабында көзделген жағдайда қорытынды беру туралы өтініш жібереді;

12) Қазақстан Республикасының атынан келіссөздер жүргізеді және халықаралық шарттарға қол қояды; ратификациялық грамоталарға қол қояды; Қазақстан Республикасында аккредиттелген шет мемлекеттердің дипломатиялық өкілдіктерінің, сондай-ақ халықаралық ұйым басшыларының сенім және кері шақыру грамоталарын қабылдайды;

13) Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларын, құрметті атақтарды белгілейді;

14) Қазақстан Республикасының мемлекеттік наградаларымен марапаттайды, құрметті атақтарды, жоғары әскери атақтарды, сыныптық шендерді, дипломатиялық дәрежелерді, біліктілік сыныптарын береді;

15) Қазақстан Республикасының азаматтығы мәселесін, саяси баспана беру мәселесін шешеді;

16) кешірім беруді жүзеге асырады;

17) Қазақстан Республикасының Тәуелсіздігі мен аумақтық тұтастығына, ішкі саяси тұрақтылығына, азаматтарының қауіпсіздігіне тікелей қатер төнсе және бұл мемлекеттік конституциялық органдардың жұмыс істеуін бұзуға алып келсе, Қазақстан Республикасының Премьер-Министрімен және Құрылтайының Төрағасымен ресми консультациядан кейін Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында немесе жекелеген аймақтарында төтенше жағдай енгізуді, Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін қолдануды қоса алғанда, осы мән-жайлар талап ететін шараларды қабылдайды;

18) Қазақстан Республикасына қарсы агрессия жасалған не оның қауіпсіздігіне сырттан тікелей қатер төнген жағдайда Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында немесе оның жекелеген аймақтарында әскери жағдай енгізеді, ішкі және жалпы жұмылдыру жариялайды, бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Құрылтайына дереу хабарлайды;

19) өзіне бағынатын Мемлекеттік күзет қызметін құрады;

20) Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігін құрады;

21) Қауіпсіздік Кеңесін, өзге де консультативтік-кеңесші органдарды, сондай-ақ Жоғары Сот Кеңесін құрады;

22) Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарына сәйкес басқа да өкілеттіктерді жүзеге асырады.

47-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті Конституция мен заңдар негізінде және оларды орындау үшін Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар жарлықтар мен өкімдер шығарады.

2. Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай өкілеттігі мерзімінен бұрын тоқтатылып, ол уақытша болмаған кезеңде Қазақстан Республикасының конституциялық заң күші немесе заң күші бар жарлықтар шығарады.

3. Қазақстан Республикасының Президенті қол қойғанға дейін заңдарға Құрылтай Төрағасы мен Премьер-Министр алдын ала қол қояды және оларға заңдардың Конституция мен заңдарға сәйкестігі үшін жауаптылық жүктеледі.

Үкімет бастамасымен шығарылатын Қазақстан Республикасы Президентінің актілеріне Премьер-Министр алдын ала қол қояды және оған актілердің Конституция мен заңдарға сәйкестігі үшін жауаптылық жүктеледі.

48-бап

1. Қазақстан Республикасының Президентіне, оның ар-намысы мен қадір-қасиетіне тиісуге болмайды.

Мемлекетке опасыздық жасауды қоспағанда, Президент өкілеттігін атқару басындағы әрекеті үшін Қазақстан Республикасының Президенті қылмыстық және өкімшілік жауаптылыққа тартылмайды.

2. Қазақстан Республикасының Президенті мен оның отбасын қамтамасыз ету, қызмет көрсету және күзету мемлекет есебінен жүзеге асырылады.

3. Осы баптың ережелері Қазақстан Республикасының экс-Президенттеріне де қолданылады.

49-бап

1. Қазақстан Республикасының Вице-Президентін депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен берілген Қазақстан Республикасы Құрылтайының келісімімен Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.

2. Қазақстан Республикасының Вице-Президенті өкілді органның депутаты болып сайлануға, өзге де ақш тәленетін лауазымды атқаруға және кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға құқылы емес.

3. Қазақстан Республикасының Вице-Президенті өз өкілеттігін жүзеге асыру кезеңінде саяси партияда болуға құқылы емес.

4. Қазақстан Республикасының Вице-Президенті:

1) Қазақстан Республикасы Президентінің

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ЖОБАСЫ ЖАРИЯЛАНДЫ

тапсырмасымен халықаралық аренада Қазақстан Республикасының мүдделерін білдіреді;

2) Құрылтаймен, Үкіметпен және басқа да мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл жасау кезінде Қазақстан Республикасы Президентінің атынан өкілдік етеді;

3) Қазақстан Республикасы Президентінің тапсырмасымен Қазақстан Республикасы мен шет мемлекеттердің қоғамдық-саяси, ғылыми және мәдени-ағарту ұйымдарымен өзара іс-қимыл жасайды;

4) Қазақстан Республикасының Президенті айқындайтын өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.

50-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті Қазақстан Республикасының Конституциялық Сотына өтініш беру арқылы өз еркімен орнынан түсуге құқылы. Қазақстан Республикасының Конституциялық Соты бұл өтінішті Қазақстан Республикасы Президентінің өзі және өз еркімен бергенін растайды. Қазақстан Республикасының Конституциялық Соты қорытынды берген сәттен бастап Қазақстан Республикасының Президенті өз еркімен орнынан түсуіне байланысты лауазымынан босатылды деп саналады.

2. Қазақстан Республикасының Президенті денсаулығына байланысты өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігі дендеген жағдайда мерзімінен бұрын лауазымынан босатылуы мүмкін. Бұл жағдайда Құрылтай депутаттардан және медицинаның тиісті салаларындағы мамандардан тұратын комиссия құрады. Мерзімінен бұрын босату туралы шешімді Құрылтай отырысында депутаттардың жалпы санының кемінде төрттен үшінші дауысымен комиссияның қорытындысы және конституциялық рәсімдердің сақталғаны туралы Конституциялық Сот қорытындысы негізінде қабылдайды.

3. Қазақстан Республикасының Президенті өз өкілеттігін жүзеге асыру кезіндегі әрекеті үшін мемлекетке опасыздық жасағанда ғана жауапты болады және бұл үшін Құрылтай оны қызметінен кетіруі мүмкін. Қазақстан Республикасының Президентіне мемлекетке опасыздық жасады деп айып тағу және оны тергеп-тексеру туралы бастаманы Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен бірі ұсынады. Бұл мәселе бойынша шешімді Құрылтай депутаттарының жалпы санының көпшілік дауысымен қабылдайды. Құрылтай тағылған айыпты тергеп-тексеруді ұйымдастырады және оның нәтижелері Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен Құрылтай отырысының қарауына шығарылады. Бұл мәселе бойынша түпкілікті шешім Жоғарғы Соттың айып тағуды негізділігі туралы қорытындысы және Конституциялық Соттың белгілеген конституциялық рәсімдердің сақталғаны туралы қорытындысы болған жағдайда Құрылтай отырысында депутаттардың жалпы санының кемінде төрттен үшінші дауысымен қабылданады. Айып тағылған сәттен бастап екі ай ішінде түпкілікті шешім қабылданбаса, Қазақстан Республикасының Президентіне қарсы тағылған айып қабылданбады деп саналады. Қазақстан Республикасының Президентіне мемлекетке опасыздық жасады деп тағылған айыптың кез келген сатыда қабылданбауы осы мәселені қарауға бастамашы болған Құрылтай депутаттарының өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтатуға алып келеді.

4. Қазақстан Республикасының Президентін қызметінен кетіру туралы мәселе Құрылтайдың өкілеттігін мерзімінен бұрын тоқтату мәселесін қарау кезеңінде ұсынылмайды.

51-бап

1. Қазақстан Республикасының Президенті өз еркімен орнынан түсуіне, денсаулық жағдайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігін дендеуіне немесе Қазақстан Республикасының Президенті қызметінен кетірілуіне байланысты лауазымынан мерзімінен бұрын босатылған, сондай-ақ ол қайтыс болған жағдайда Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігі Қазақстан Республикасының Вице-Президентіне өтеді; Қазақстан Республикасы Вице-Президентінің денсаулық жағдайына немесе жеке сипаттағы өзге де себептерге байланысты Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдауы мүмкін болмаған кезде Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігі Қазақстан Республикасы Құрылтайының Төрағасына өтеді; Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін Қазақстан Республикасының Вице-Президентіне өтеді; Қазақстан Республикасының Вице-Президентінің денсаулық жағдайына немесе жеке сипаттағы өзге де себептерге байланысты Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдауы мүмкін болмаған кезде Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігі Қазақстан Республикасының Вице-Президентіне өтеді.

Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаудан бас тарту жөнінде шешім қабылдаған тұлға Қазақстан Республикасының Конституциялық Сотына Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаудан бас тарту туралы өтініш береді. Қазақстан Республикасының Конституциялық Соты осы тұлғаның

Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаудан бас тарту туралы өтінішті өз еркімен бергенін растайды және тиісті қорытынды береді.

Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаған тұлға тиісінше Вице-Президент, Құрылтай Төрағасы, Премьер-Министр өкілеттігін доғарады. Бұл жағдайда бос мемлекеттік лауазымдарға орналасу Қазақстан Республикасының конституциясында көзделген тәртіппен жүзеге асырылады.

2. Қазақстан Республикасының Президенті өз еркімен орнынан түсуіне, денсаулық жағдайына қарай өз міндеттерін жүзеге асыруға қабілетсіздігін дендеуіне немесе Қазақстан Республикасының Президенті қызметінен кетірілуіне байланысты лауазымынан мерзімінен бұрын босатылған не қайтыс болған күннен бастап жеті күн ішінде Қазақстан Республикасының Құрылтайы Қазақстан Республикасы Президентінің сайлауын өткізу туралы жариялайды. Сайлау Қазақстан Республикасының Құрылтайы тиісті шешім қабылдаған күннен бастап екі ай ішінде өткізіледі.

3. Осы баптың 1-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасы Президентінің өкілеттігін қабылдаған тұлға Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар енгізуге бастама жасауға, сондай-ақ Құрылтайды таратуға құқылы емес.

IV бөлім

Құрылтай

52-бап

1. Қазақстан Республикасының Құрылтайы – Қазақстан Республикасының заң шығару билігін жүзеге асыратын ең жоғары өкілді орган.

2. Құрылтайдың өкілеттігі оның бірінші сессиясы ашылған кезден басталады және жаңадан сайланған Құрылтайдың бірінші сессиясы жұмысын бастаған кезде аяқталады.

3. Құрылтайдың өкілеттігі Конституцияда көзделген жағдайда және онда белгіленген тәртіппен мерзімінен бұрын тоқтатылуы мүмкін.

4. Құрылтайдың ұйымдастырылуы мен қызметі, оның депутаттарының құқықтық жағдайы конституциялық заңда айқындалады.

53-бап

1. Құрылтай конституциялық заңда белгіленген тәртіппен біртұтас жалпыұлттық сайлау округінің аумағы бойынша пропорциялы өкілдік жүйесі негізінде сайланатын бір жүз қырық бес депутаттан тұрады.

2. Құрылтай депутаттарының өкілеттік мерзімі – бес жыл.

54-бап

1. Құрылтай депутаттары жалпыға бірдей, тең және тәте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру арқылы сайланады. Құрылтай депутаттарының кезекті сайлау жұмыс істеп тұрған Құрылтай шақырылымының өкілеттік мерзімі аяқталғанға дейінгі екі айдан кешіктірілмей өткізіледі.

2. Құрылтай депутаттарының кезектен тыс сайлауы Құрылтайдың өкілеттігі мерзімінен бұрын тоқтатылған күннен бастап екі ай ішінде өткізіледі.

3. Қазақстан Республикасының азаматтығы бар, оның аумағында соңғы он жыл бойы тұрақты тұрып жатқан, жиырма бес жасқа толған адам Құрылтай депутаты бола алады.

4. Қазақстан Республикасы Құрылтайының депутаттарын сайлау конституциялық заңмен реттеледі.

5. Құрылтай депутаттары Қазақстан халқына ант береді.

55-бап

1. Құрылтай депутаттары оның жұмысына қатысуға міндетті. Құрылтайда депутаттың жеке өзі дауыс береді. Депутат Құрылтай мен оның органдарының отырыстарына дәлелді себепсіз үш реттен артық қатыспаса, сол сияқты дауыс беру құқығын басқаға берсе, бұл заңда белгіленген жазалау шараларын қолдануға алып келеді.

2. Құрылтай депутаты басқа өкілді органның депутаты болуға, оқытушылық, ғылыми, шығармашылық қызметтен басқа ақы төленетін лауазымды атқаруға, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға, коммерциялық ұйымның басшы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кіруге құқылы емес. Осы талаптарды бұзу депутаттың өкілеттігін тоқтатуға алып келеді.

3. Құрылтай депутатын қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, оны өз өкілеттігі мерзімі ішінде Құрылтайдың келісімінсіз ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп өкелуге, сот тәртібімен қолданылатын өкімшілік жазалауға не қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

4. Құрылтай депутатының өкілеттігі депутат орнынан түскен, қайтыс болған, заңды күшіне енген сот шешімімен әрекетке қабілетсіз, қайтыс болған немесе хабарсыз кеткен деп танылған және Конституция мен конституциялық заңда көзделген өзге де жағдайда тоқтатылады.

Құрылтай депутаты:

1) Қазақстаннан тыс жерге тұрақты тұруға

кеткен;

2) өзіне қатысты соттың айыптау үкімі заңды күшіне енген;

3) Қазақстан Республикасының азаматтығы тоқтатылған;

4) өзін сайлаған саяси партиядан шыққан немесе шығарылған;

5) өзін сайлаған саяси партия қызметін тоқтатқан кезде маңдатынан айырылады.

Құрылтай депутаттарының өкілеттігі Құрылтай таратылған жағдайда тоқтатылады.

5. Депутаттарға жазалау шараларын қолдануға, олардың осы баптың 2-тармағының талаптарын және депутаттық этика қағидаларын сақтауына, сондай-ақ депутаттардың өкілеттігін тоқтатуға, оларды өкілеттігінен және депутатқа тиіспеу кепілдігінен айыруға байланысты мәселелерді дайындау Қазақстан Республикасының Орталық сайлау комиссиясына жүктеледі.

56-бап

Құрылтай:

1) конституциялық заңдарды және заңдарды қабылдайды;

2) Қазақстан Республикасының Президенті қарсылық білдірген заңдарды немесе заң баптарын қарсылық жіберілген күннен бастап бір ай мерзімде қайта талқылап, дауысқа салады. Бұл мерзімнің сақталмауы Президент қарсылығының қабылданғанын білдіреді. Егер Құрылтай конституциялық заңдар немесе конституциялық заң баптары бойынша депутаттардың жалпы санының төрттен үшінші дауысымен, ал заңдар немесе заң баптары бойынша депутаттардың жалпы санының үштен екісінің дауысымен Президенттің қарсылығын еңсерсе, Президент бір ай ішінде конституциялық заңға және заңға қол қояды. Егер Президенттің қарсылығы еңсерілмесе, конституциялық заң және заң қабылданбады немесе Президент ұсынған редакцияда қабылданды деп саналады;

3) соғыс және бітім мәселелерін шешеді;

4) Қазақстан Республикасы Президентінің ұсынысы бойынша бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау жөніндегі халықаралық міндеттемелерді орындау үшін Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін қолдану туралы шешім қабылдайды;

5) Қазақстан Республикасы Президентінің сайлауын жариялайды;

6) жалпыхалықтық референдум тағайындау туралы бастама көтереді;

7) Қазақстан Республикасының Президентіне Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен Қазақстан Республикасының Вице-Президентін тағайындауға келісім береді;

8) Қазақстан Республикасының Президентіне Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен Қазақстан Республикасының Премьер-Министрін тағайындауға келісім береді;

9) Президенттің Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының судьяларын, Орталық сайлау комиссиясының, Жоғары аудиторлық палатасының мүшелерін тағайындауына Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен келісім береді;

10) Қазақстан Республикасы Президентінің ұсынуы бойынша Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының судьяларын сайлайды және лауазымынан босатады, олардың атын қабылдайды;

11) Қазақстан Республикасы Конституциялық Сотының судьяларын, Жоғарғы Сотының судьяларын тиіспеу кепілдігінен айырады;

12) Құрылтай депутатының өкілеттігін тоқтатады, сондай-ақ Қазақстан Республикасы Бас Прокурорының ұсынуы бойынша Құрылтай депутатын тиіспеу кепілдігінен айыру мәселелерін шешеді;

13) Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде бестен бірінің бастамасымен Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен Үкіметке сенімсіздік вотумын білдіруге құқылы;

14) Конституциялық Соттың Қазақстан Республикасындағы конституциялық заңдылықтың жай-күйі туралы жыл сайынғы жолдауын тыңдайды;

15) жылына екі рет Жоғары аудиторлық палата Төрағасының есебін тыңдайды;

16) Үкімет пен Жоғары аудиторлық палатаның республикалық бюджеттің атқарылуы туралы есептерін талқылайды және бекітеді. Құрылтайдың республикалық бюджеттің атқарылуы туралы Үкімет есебін бекітпеуі Құрылтайдың Үкіметке сенімсіздік вотумын білдіруі деп саналады;

17) Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен бірінің бастамасымен Қазақстан Республикасы Үкіметі мүшелерінің өз қызметі жөніндегі есептерін тыңдауға құқылы. Қазақстан Республикасының заңдары орындалмаған жағдайда есепті тыңдау қорытындысы бойынша Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен екісінің дауысымен Қазақстан Республикасының Президентіне Үкімет мүшесін лауазымынан босату туралы өтініш қабылдауға құқылы. Бұл жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті Үкімет мүшесін лауазымынан босатады;

18) өз құзыретіндегі мәселелер бойынша тыңдау өткізеді;

19) өз қызметінің регламентін және Құрылтайдың жұмысын ұйымдастыруға, ішкі тәртіптемесіне байланысты мәселелер бойынша өзге де шешім қабылдайды;

20) Құрылтайдың үйлестіру органын және жұмыс органдарын құрады;

21) Құрылтай комиссияларын құрады, төрағаларын сайлайды және лауазымынан босатады, комиссиялардың қызметі туралы есепті тыңдайды;

22) Құрылтайға Конституцияда жүктелген өзге де өкілеттіктерді жүзеге асырады.

57-бап

1. Құрылтайды мемлекеттік тілді жетік меңгерген депутаттар арасынан Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысымен жасырын дауыс беру арқылы сайланған Төраға басқарады. Құрылтай Төрағасының лауазымына кандидатураны Қазақстан Республикасының Президенті ұсынады.

Құрылтай Төрағасын сайлаудан қайта бас тартылған жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтайды таратады.

2. Құрылтай депутаттарының жалпы санының көпшілігі дауыс берген жағдайда Құрылтай Төрағасы лауазымынан кері шақырылуы, сондай-ақ орнынан түсуі мүмкін.

3. Құрылтай Төрағасы:

1) Құрылтай отырысын шақырады және оған төрағалық етеді;

2) Құрылтайдың қарауына енгізілетін мәселелерді дайындауға жалпы басшылық етеді;

3) Құрылтай Төрағасының орынбасарлары лауазымына сайлау үшін Құрылтайға кандидатуралар ұсынады;

4) Құрылтайдың қызметінде регламенттің сақталуын қамтамасыз етеді;

5) Құрылтайдың үйлестіру органының қызметіне басшылық етеді;

6) Құрылтай шығаратын актіге қол қояды;

7) өзіне Құрылтай регламентімен жүктелетін басқа да міндеттерді атқарады.

4. Конституцияда өзгеше көзделмесе, Құрылтай Төрағасы Құрылтай сессиясын ашады.

5. Құрылтай Төрағасы өз құзыретіндегі мәселелер бойынша өкім шығарады.

58-бап

1. Құрылтай сессиясы отырыс түрінде өткізіледі.

2. Құрылтайдың бірінші сессиясын Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай сайлауының қорытындысы жарияланған күннен бастап отыз күннен кешіктірмей шақырады.

3. Құрылтайдың кезекті сессиясы жылына бір рет, қыркүйектің бірінші жұмыс күнінен маусымның соңғы жұмыс күніне дейін өткізіледі.

4. Құрылтай сессиясын, әдетте, Қазақстан Республикасының Президенті ашады және сессия Құрылтай отырысында жабылады. Құрылтай сессиялары арасындағы кезеңде Қазақстан Республикасының Президенті өз бастамасымен, Құрылтай Төрағасының немесе Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен бірінің ұсынысымен Құрылтайдың кезектен тыс сессиясын шақыра алады. Онда сессияны шақыруға негіз болған мәселелер ғана қаралады.

5. Құрылтай отырыстары Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен екісі қатысқан жағдайда өткізіледі.

6. Құрылтай отырысы ашық өтеді. Регламентте көзделген жағдайда отырыс жабық өткізілуі мүмкін. Қазақстан Республикасы Президентінің, Қазақстан Республикасы Вице-Президентінің, Премьер-Министрдің және Үкімет мүшелерінің, Қазақстан Халық Кеңесі Төрағасының, Ұлттық Банк Төрағасының, Бас Прокурордың, Ұлттық

Басыз беттер

- олардың күшін жоюға;
- 5) республикалық бюджетке, мемлекеттік қарыз, Қазақстан Республикасының экономикалық және өзге де көмек көрсету мәселелеріне;
- 6) сот құрылысы мен сот ісін жүргізу мәселелеріне;
- 7) рақымшылық мәселелеріне;
- 8) білім беруге, денсаулық сақтауға және әлеуметтік қамсыздандыруға;
- 9) кәсіпорындарды және олардың мүлкін жекешелендіруге;
- 10) қоршаған ортаны қорғауға;
- 11) Қазақстан Республикасының әкімшілік-аумақтық құрылысына;
- 12) мемлекет қорғанысы мен қауіпсіздігін қамтамасыз етуге;
- 13) Қазақстан Республикасының мемлекеттік рәміздеріне;
- 14) халықаралық шарттарды ратификациялауға және денонсациялауға қатысты аса маңызды қоғамдық қатынастарды реттейтін, негіз құраушы қағидаттар мен нормаларды белгілейтін заң шығаруға құқылы.

4. Құрылтай халықтың өмірі мен денсаулығына, конституциялық құрылысына, қоғамдық тәртіптің қорғалуына, елдің экономикалық қауіпсіздігіне қатер төндіретін жағдайларға жедел ден қою үшін Қазақстан Республикасының Президенті мен Құрылтайдың алдында жауапты.

Осы тармақтың бірінші бөлігінде көзделген заң жобалары Құрылтайға енгізілген жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті мен Құрылтайдың алдында жауапкершілікті ала отырып, осы баптың 3-тармағында көрсетілген мәселелер бойынша заң күші бар уақытша нормативтік құқықтық акт қабылдауға құқылы. Мұндай акт Құрылтай қабылдаған заң күшіне енгенге дейін немесе Құрылтай заң жобаларын қабылдамай тастағанға дейін қолданыста болады.

5. Құрылтай қабылдаған заң он күн ішінде Қазақстан Республикасының Президентіне қол қоюға ұсынылады.

Құрылтай заң жобасын депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен тұтастай қабылдамауға құқылы. Мұндай жағдайда заң жобасы қабылданбады деп саналады және бастамашыға қайтарылады.

6. Мемлекеттік кірісті қысқартуды немесе мемлекеттік шығысты ұлғайтуды көздейтін заң жобалары Қазақстан Республикасының Президентінің оң қорытындысы болған кезде ғана енгізілуі мүмкін. Қазақстан Республикасы Президентінің заң шығару бастамасымен Құрылтайға енгізілетін заң жобалары үшін мұндай қорытынды талап етілмейді.

7. Үкімет енгізген заң жобасы қабылданбаса, Премьер-Министр Құрылтай отырысында Үкіметке сенім білдіру мәселесін қиюға құқылы. Бұл мәселе сенім білдіру мәселесі қойылғаннан бастап қырық сегіз сағаттан кейін ғана дауысқа салынады. Егер сенімсіздік вотумы туралы ұсыныс Құрылтай депутаттары жалпы санының көпшілік дауысын алмаса, заң жобасы дауысқа салынбастан қабылданды деп саналады. Алайда Үкімет бұл құқықты жылына екі реттен артық пайдалана алмайды.

81-бап
1. Құрылтай Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар заң мен қаулы қабылдайды.

2. Заң Қазақстан Республикасының Президенті қол қойғаннан кейін күшіне енеді.

3. Конституциялық заң Қазақстан Республикасының Конституциясында көзделген мәселелер бойынша Құрылтай депутаттары жалпы санының кемінде үштен екісінің дауысымен қабылданады.

4. Қазақстан Республикасының Конституциясында өзгеше көзделмесе, Құрылтай заңды депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен қабылдайды.

Егер Қазақстан Республикасының Конституциясында өзгеше көзделмесе, Құрылтай қаулысы депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен қабылданады.

5. Заң жобалары бойынша кемінде үш оқылым өткізу міндетті.

6. Зандар, Құрылтай қаулылары Қазақстан Республикасының Конституциясына қайшы келмеуге тиіс. Құрылтай қаулылары заңдарға қайшы келмеуге тиіс.

7. Қазақстан Республикасының заңнамалық және өзге де нормативтік құқықтық актілерін әзірлеу, ұсыну, талқылау, қолданысқа енгізу және жариялау тәртібі заңмен және Құрылтай регламентімен реттеледі.

62-бап
1. Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай Төрағасымен және Премьер-Министрмен консультациядан кейін Құрылтайды таратады.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Құрылтай келісімімен тағайындалатын лауазымға Президент ұсынған кандидатураны тағайындауға келісім беруден қайта бас тартылған, сондай-ақ Құрылтай Төрағасын сайлаудан қайта бас тартылған жағдайда Құрылтайды таратады.
3. Құрылтайды төтенше жағдай немесе соғыс жағдайы кезінде, Президент өкілеттілігінің соңғы алты айында, сондай-ақ алдыңғы таратудан кейінгі бір жыл ішінде немесе Конституцияның 51-бабының

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ЖОБАСЫ ЖАРИЯЛАНДЫ

3-тармағында белгіленген жағдайда таратуға болмайды.

V бөлім
Үкімет
63-бап

1. Үкімет Қазақстан Республикасының атқарушы билігін жүзеге асырады, атқарушы органдар жүйесін басқарады және олардың қызметіне басшылық етеді.

2. Үкімет – алқалы орган, ол өз қызметінде Қазақстан Республикасының Президенті мен Құрылтайдың алдында жауапты.

3. Үкімет мүшелері Конституцияның 56-бабының 17) тармақшасында көзделген жағдайда Құрылтайға есеп береді.

4. Үкіметтің құзыреті, ұйымдастырылу және қызмет тәртібі конституциялық заңда айқындалады.

64-бап

1. Үкіметті Қазақстан Республикасының Президенті Конституцияда көзделген тәртіппен құрады.

2. Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Қазақстан Республикасының Президентіне Премьер-Министр тағайындалғаннан кейін он күн ішінде Үкіметтің құрылымы мен құрамы туралы ұсыныс енгізеді.

3. Үкімет мүшелері Қазақстан Республикасының халқы мен Президентіне ант береді.

65-бап
Қазақстан Республикасының Үкіметі:

1) мемлекеттің әлеуметтік-экономикалық саясатының, қорғаныс қабілетінің, қауіпсіздігінің, қоғамдық тәртіпті қамтамасыз ету ісінің негізгі бағыттарын әзірлейді және олардың жүзеге асырылуын ұйымдастырады;

2) Құрылтайға республикалық бюджетті және оның атқарылуы туралы есепті ұсынады, бюджеттің атқарылуын қамтамасыз етеді;

3) Құрылтайға заң жобаларын енгізеді және заңдардың орындалуын қамтамасыз етеді;

4) мемлекеттік меншікті басқаруды ұйымдастырады;

5) Қазақстан Республикасының сыртқы саясатын жүргізу шараларын әзірлейді;

6) министрліктердің, өзге де орталық және жергілікті атқарушы органдардың қызметіне басшылық етеді;

7) Қазақстан Республикасының министрліктері, өзге де орталық және жергілікті атқарушы органдарының қолданысын толық немесе бір бөлігінде жояды не тоқтата тұрады;

8) мемлекеттік бюджет есебінен қамтылатын барлық орган үшін қаржыландырудың және қызметкерлерге еңбекақы төлеудің бірыңғай жүйесін Қазақстан Республикасы Президентінің келісімімен бекітеді;

9) өзіне Конституциямен, заңдармен және Президент актілерімен жүктелген өзге де функцияларды орындайды.

66-бап
Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі:

1) Үкімет қызметін ұйымдастырады және басқарады, оның жұмысы үшін дербес жауап береді;

2) Үкімет қаулысына қол қояды;

3) Үкімет қызметінің негізгі бағыттары жөнінде және оның барлық аса маңызды шешімдері туралы Президент пен Құрылтайға баяндайды;

4) Үкімет қызметін ұйымдастыруға және басқаруға байланысты басқа да функцияларды орындайды.

67-бап
1. Үкімет мүшелері өз құзыреті шегінде дербес шешім қабылдайды және өзіне бағынысты мемлекеттік органдардың жұмысы үшін Қазақстан Республикасы Премьер-Министрінің алдында дербес жауап береді. Үкімет жүргізіп отырған саясатпен келіспейтін немесе оны іске асырмайтын Үкімет мүшесі орнынан түсуге өтініш береді не лауазымынан босатылуға тиіс.

2. Үкімет мүшелері өкілді органның депутаты болуға, оқытушылық, ғылыми, шығармашылық қызметтен басқа ақы төленетін лауазымды атқаруға, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруға, сондай-ақ заңнамаға сәйкес өзінің лауазымдық міндеттері болатын жағдайларды қоспағанда, коммерциялық ұйымның басқарушы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кіруге құқылы емес.

68-бап
1. Қазақстан Республикасының Үкіметі өз құзыретіндегі мәселелер бойынша Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар қаулы шығарады.
2. Қазақстан Республикасының Премьер-Министрі Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар өкім шығарады.

3. Үкімет қаулылары мен Премьер-Министрдің өкімдері Конституцияға, заңдарға, Қазақстан Республикасы Президентінің актілеріне қайшы келмеуге тиіс.
69-бап
1. Үкімет жаңадан сайланған Қазақстан Республикасының Құрылтайы алдында өз өкілеттігін доғарады.
2. Үкімет және оның кез келген мүшесі өздеріне жүктелген функцияларды одан

әрі орындау мүмкін емес деп есептесе, Қазақстан Республикасының Президентіне орнынан түсу туралы өтініш беруге құқылы.

3. Құрылтай Үкіметке сенімсіздік вотумын білдірген жағдайда Үкімет Қазақстан Республикасының Президентіне орнынан түсу туралы өтініш береді.

4. Орнынан түсуді қабылдау немесе қабылдамау туралы мәселені Қазақстан Республикасының Президенті он күн ішінде қарайды.

5. Орнынан түсуді қабылдау Үкіметтің не оның тиісті мүшесінің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді. Премьер-Министрдің орнынан түсуін қабылдау бүкіл Үкіметтің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді.

6. Үкіметтің немесе оның мүшесінің орнынан түсуі қабылданбаған жағдайда Қазақстан Республикасының Президенті орган міндеттерін одан әрі атқаруды тапсырады.

7. Қазақстан Республикасының Президенті өз бастамасымен Үкіметтің өкілеттігін тоқтату туралы шешім қабылдауға және оның кез келген мүшесін лауазымынан босатуға құқылы. Премьер-Министрді лауазымынан босату бүкіл Үкіметтің өкілеттігі тоқтатылғанын білдіреді.

VI бөлім
Қазақстан Халық Кеңесі
70-бап

1. Қазақстан Халық Кеңесі – Қазақстан Республикасы халқының мүддесін білдіретін жоғары консультативтік орган.

2. Қазақстан Халық Кеңесі Қазақстан Республикасының азаматтарынан құралады.

3. Қазақстан Халық Кеңесін құру, оның құрамын қалыптастыру тәртібі, өкілеттігі және қызметінің ұйымдастырылуы конституциялық заңда айқындалады.

71-бап
Қазақстан Халық Кеңесі:

1) мемлекеттің ішкі саясатының негізгі бағыттары;

2) қоғамдық келісімді, жалпыұлттық бірлік пен ынтымақты нығайту;

3) Қазақстан Республикасы қызметінің негіз құраушы қағидаттарын және жалпыұлттық құндылықтарды ілгерілету жөнінде ұсыныстар мен ұсынымдар әзірлейді;

4) Құрылтайға заң жобаларын енгізеді;

5) жалпыхалықтық референдум тағайындау туралы бастама көтереді.

72-бап
Қазақстан Халық Кеңесінің Конституциялық Соты – конституциялық бақылауды жүзеге асыратын және бүкіл ел аумағында Қазақстан Республикасы Конституциясының үстемдігін қамтамасыз ететін тәуелсіз мемлекеттік орган.

2. Конституциялық Сот Төраға мен он судьядан тұрады, олардың өкілеттігі – сегіз жыл.

Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Конституциялық Сот судьясы болып тағайындалмайды.

3. Конституциялық Сот Төрағасын Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды және ол өкілеттік мерзімі ішінде Конституциялық Сот судьясы да болады.

Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Конституциялық Сот Төрағасы болып тағайындалмайды.

4. Конституциялық Сот судьяларын депутаттардың жалпы санының көпшілік дауысымен берілген Құрылтай келісімімен Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.

Конституциялық Сот Төрағасының орынбасарын Конституциялық Сот Төрағасының ұсынуымен Конституциялық Сот судьялары арасынан Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.

5. Конституциялық Сот судьясының депутат мандатын қатар алып жүруіне, оқытушылық, ғылыми, шығармашылық қызметтен басқа ақы төленетін лауазымды атқаруына, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруына, сондай-ақ коммерциялық ұйымның басқарушы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кіруге құқылы емес.

6. Конституциялық Сот Төрағасы мен судьяларын қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, оларды өз өкілеттігі мерзімі ішінде тиісінше Қазақстан Республикасы Президентінің не Құрылтайдың келісімімен ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп әкелуге, сот тәртібімен қолданылатын әкімшілік жазалауға, қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

7. Конституциялық Соттың ұйымдастырылуы және қызметі конституциялық заңмен реттеледі.

73-бап
1. Конституциялық Сот Қазақстан Республикасы Президентінің, Құрылтай Төрағасының, Құрылтай депутаттарының жалпы санының кемінде бестен бірінші, Премьер-Министрдің өтініші бойынша:

1) дау туындаған жағдайда Президенттің, Құрылтай депутаттарының сайлауын және жалпыхалықтық референдум өткізудің

дұрыстығы мәселесін шешеді;

2) Президент қол қойғанға дейін Құрылтай қабылдаған заңдардың Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкестігін қарайды;

3) Құрылтай қабылдаған қаулылардың Конституцияға сәйкестігін қарайды;

4) халықаралық шарттарды ратификациялауға дейін олардың Конституцияға сәйкестігін қарайды;

5) халықаралық ұйымдар мен олардың органдары шешімдерінің орындалуының Конституцияға сәйкестігін қарайды;

6) Конституция нормаларына ресми түсіндірме береді;

7) Конституцияның 50 және 51-баптарында белгіленген жағдайларда қорытынды береді.

8. Конституциялық Сот Конституцияның 46-бабының 11) тармақшасында көзделген жағдайда – Президенттің өтініштерін, сондай-ақ Конституцияның 79-бабында белгіленген жағдайда соттардың өтініштерін қарайды.

9. Конституциялық Сот Қазақстан Республикасы азаматтарының Конституцияда көзделген құқықтары мен бостандықтарына тікелей қатысты Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін олардың өтініштері бойынша қарайды.

Қазақстан Республикасы азаматтарының Конституциялық Сотқа жүгінуге тәртібі мен шарттары конституциялық заңда айқындалады.

4. Конституциялық Сот осы баптың 1-тармағының 4), 5) және 6) тармақшаларында көрсетілген мәселелерді, сондай-ақ Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін олардың өтініштері бойынша қарайды.

5. Конституциялық Сот адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына қатысты Қазақстан Республикасының нормативтік құқықтық актілерінің Конституцияға сәйкестігін Адам құқықтары жөніндегі уәкілдің өтініші бойынша қарайды.

74-бап
1. Конституцияның 73-бабы 1-тармағының

1) тармақшасында көрсетілген мәселелер бойынша Конституциялық Сотқа өтініш берілген жағдайда Қазақстан Республикасы Президентінің қызметіне кірісуі, Құрылтайдың сайланған депутаттарын тіркеу не жалпыхалықтық референдум қорытындысын шығару тоқтатыла тұрады.

2. Конституцияның 73-бабы 1-тармағының 2) және 4) тармақшаларында көрсетілген мәселелер бойынша Конституциялық Сотқа өтініш берілген жағдайда тиісті актілерге қол қою не оларды ратификациялау мерзімінің өтуі тоқтатыла тұрады.

3. Конституциялық Сот өз шешімін конституциялық заңда белгіленген мерзімде шығарады.

75-бап
1. Конституцияға сәйкес келмейді деп танылған заңдар мен халықаралық шарттарға қол қойылмайды не ратификацияланбайды және олар қолданысқа енгізілмейді.

2. Конституцияға сәйкес келмейді деп танылған, оның ішінде адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіреді деп танылған заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілер, олардың жекелеген ережелері Конституциялық Сот шешім қабылдаған күннен немесе ол белгіленген күннен бастап қолданысын тоқтатады және қолданылмауға тиіс.

Конституциялық Соттың түсіндірмесінде Конституцияға сәйкес келеді деп танылған заңдар мен өзге де нормативтік құқықтық актілер, олардың жекелеген ережелері осы түсіндірмедегідей қолданылуға тиіс.

3. Конституциялық Сот орындалуы Конституцияға сәйкес келмейді деп танылған халықаралық ұйымдар мен олардың органдарының шешімдері, оның ішінде жекелеген ережелері орындалмауға тиіс.

4. Конституциялық Сот шешімдері қабылданған күнінен бастап күшіне енеді. Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында жалпыға бірдей міндетті, түпкілікті болады және оларға шағым жасалмайды.

VIII бөлім
Сот төрелігі. Прокуратура.
Құқық қорғау тетіктері
76-бап

1. Қазақстан Республикасында сот төрелігін сот қана жүзеге асырады.

2. Сот билігі сот ісін жүргізудің заңмен белгіленген азаматтық, әкімшілік, қылмыстық және өзге де нысандары арқылы жүзеге асырылады. Қылмыстық сот ісін жүргізуге алқабилер заңда көзделген жағдайда қатысады.

3. Қазақстан Республикасының соттары – Жоғарғы Сот, заңмен құрылған жергілікті және басқа да соттар.

4. Қазақстан Республикасының сот жүйесі Конституцияда және конституциялық заңда белгіленеді. Қандай да бір атаумен болса да арнаулы және төтенше соттарды құруға жол берілмейді.

77-бап

1. Сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады, оның мақсаты – Қазақстан Республикасы азаматтарының және ұйымдардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғауды, Конституцияның, заңдардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасы халықаралық шарттарының орындалуын қамтамасыз ету.

2. Сот билігі Конституцияның, заңдардың, өзге де нормативтік құқықтық актілердің, Қазақстан Республикасы халықаралық шарттарының негізінде туындайтын барлық істер мен дауларға қолданылады.

3. Сот шешімінің, үкімі мен өзге де қаулысының Қазақстан Республикасының бүкіл аумағында міндетті күші бар.

78-бап
1. Судья сот төрелігін іске асыру кезінде тәуелсіз болады және Конституция мен заңға ғана бағынады.

2. Сот төрелігін іске асырған кезде соттың қызметіне мүлдем араласуға болмайды және бұл заң бойынша жауаптылыққа алып келеді. Судьялар нақты істер бойынша есеп бермейді.

3. Судья сот төрелігін іске асыру кезінде мына қағидаттарды басшылыққа алуға тиіс:

1) ешкімнің өзіне заңда көзделген соттылығын оның келісімінсіз өзгертуге болмайды;

2) сотта әр адамның өз сөзін тыңдауға құқығы бар;

3) айыпталушы өзінің кінәсіз екенін дәлелдеуге міндетті емес;

4) адамның кінәлі екеніне қатысты кез келген күмен айыпталушының пайдасына қарастырылады;

5) заңсыз тәсілмен жиналған дәлелдемелердің заңды күші жоқ. Ешкімді өзінің жеке мойындауы негізінде ғана соттауға болмайды;

6) қылмыстық заңды ұжастығына қарай қолдануға жол берілмейді.

4. Конституцияда белгіленген сот төрелігінің қағидаттары Қазақстан Республикасының барлық соттары мен судьяларына ортақ және бірыңғай.

79-бап
Соттар адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіретін заңдарды және өзге де нормативтік құқықтық актілерді қолдануға құқылы емес. Егер сот қолданылуға тиіс заң немесе өзге де нормативтік құқықтық акт адамның және азаматтың Конституцияда бекітілген құқықтары мен бостандықтарына нұқсан келтіреді деп тапса, ол іс жүргізуді тоқтата тұруға және осы актінің конституциялық емес деп тану туралы ұсынумен Конституциялық Сотқа жүгінуге міндетті.

80-бап
1. Соттар тұрақты судьялардан тұрады, олардың тәуелсіздігі Конституциямен және заңмен қорғалады. Судьяның өкілеттігі тек қана заңда белгіленген негіздермен тоқтатылуы немесе тоқтатыла тұруы мүмкін.

2. Судьяны қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, тиісінше Жоғарғы Сот Кеңесінің қорытындысына негізделген Қазақстан Республикасы Президентінің келісімінсіз не Құрылтайдың келісімінсіз оны ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп әкелуге, сот тәртібімен қолданылатын әкімшілік жазалауға, қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

3. Қазақстан Республикасы соттарының судьяларына қойылатын талаптар конституциялық заңда айқындалады.

4. Судьяның депутат мандатын қатар алып жүруіне, оқытушылық, ғылыми шығармашылық қызметтен басқа ақы төленетін лауазымды атқаруына, кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыруына, коммерциялық ұйымның басқарушы органының немесе байқаушы кеңесінің құрамына кі

Басы 4-бетте

Президенті Жоғары Сот Кеңесінің ұсынымымен тағайындайды.
3. Соттарда конституциялық заңға сәйкес сот алқалары құрылуы мүмкін.
4. Жоғары Сот Кеңесінің Төрағасын Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.
5. Жоғары Сот Кеңесінің мәртебесі, құрамын қалыптастыру тәртібі және жұмысын ұйымдастыру заңда айқындалады.
84-бап

1. Прокуратура мемлекет атынан Қазақстан Республикасының аумағында заңдылықтың сақталуына жоғары қадағалауды заңда белгіленген шекте және нысанда жүзеге асырады, сотта мемлекет мүддесін білдіреді және мемлекет атынан қылмыстық қудалауды жүзеге асырады.

2. Қазақстан Республикасының прокуратурасы орталықтандырылған бірыңғай жүйені құрайды, төмен тұрған прокурорлар жоғары тұрған прокурорларға және Бас Прокурорға бағынады. Ол өз өкілеттігін басқа мемлекеттік органдардан, лауазымды адамдардан тәуелсіз жүзеге асырады және Қазақстан Республикасының Президентіне ғана есеп береді.

3. Бас Прокурорды Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды. Бас Прокурордың өкілеттік мерзімі — алты жыл.

Конституцияға сәйкес бір адам бір реттен артық Қазақстан Республикасының Бас Прокуроры болып тағайындалмайды.
4. Бас Прокурорды қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, оны өз өкілеттігі мерзімі ішінде Қазақстан Республикасы Президентінің келісімінсіз ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп әкелуге, сот тәртібімен қолданылатын өкімшілік жазалауға қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

5. Прокуратураның құзыреті, қызметінің ұйымдастырылуы мен тәртібі конституциялық заңда айқындалады.
85-бап

1. Қазақстан Республикасындағы Адам құқықтары жөніндегі уәкіл адамның және азаматтың бұзылған құқықтары мен бостандықтарын қалпына келтіруге жәрдемдеседі, адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын ілгерілетуге ықпал етеді.

2. Адам құқықтары жөніндегі уәкілді Қазақстан Республикасының Президенті тағайындайды.

3. Адам құқықтары жөніндегі уәкіл өз өкілеттігін жүзеге асыру кезінде тәуелсіз болады және мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдарға есеп бермейді.

4. Адам құқықтары жөніндегі уәкілді қылмыс орнында немесе ауыр және аса ауыр қылмыс жасағанда ұстау жағдайларын қоспағанда, оны өз өкілеттігі мерзімі ішінде Қазақстан Республикасы Президентінің келісімінсіз ұстауға, күзетпен ұстауға, күштеп әкелуге, сот тәртібімен қолданылатын өкімшілік жазалауға қылмыстық жауаптылыққа тартуға болмайды.

5. Мәслихаттардың құзыреті, ұйымдастырылуы және қызмет тәртібі, депутаттардың құқықтық жағдайы заңда белгіленеді.

86-бап

1. Қазақстан Республикасындағы адвокаттар адамның мемлекет кепілдік берген сот арқылы қорғалу құқығын және заң көмегін алу құқығын іске асыруға жәрдемдесуді көздейді. Заң көмегін адвокаттар мен өзге тұлғалар заңға сәйкес көрсетеді.
2. Адвокат қызметін жүзеге асыру тәртібі, адвокат құқықтары, міндеттері мен жауаптылығы заңда айқындалады.
IX бөлім
Жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару
87-бап

Жергілікті мемлекеттік басқаруды тиісті аумақтағы ахуалдың жай-күйіне жауапты жергілікті өкілді және атқарушы органдар жүзеге асырады.
88-бап

1. Жергілікті өкілді органдар — мәслихаттар тиісті өкімшілік-аумақтық бірлік халқының ерік-мүддесін білдіреді және жалпымемлекеттік мүдделерді ескере отырып, оны іске асыруға қажетті шараларды айқындайды, олардың жүзеге асырылуын бақылайды.
2. Мәслихаттардың халық жалпыға бірдей, тең, төте сайлау құқығы негізінде жасырын дауыс беру арқылы бес жыл мерзімге сайланады.
3. Қазақстан Республикасының жиырма жасқа толған азаматы мәслихат депутаты болып сайлана алады. Қазақстан Республикасының азаматы бір ғана мәслихаттың депутаты бола алады.
4. Мәслихаттардың құрамына:
1) аумақты дамытудың жоспарларын, экономикалық және әлеуметтік бағдарламаларын, жергілікті бюджетті және олардың атқарылуы туралы есептерді бекіту;
2) өз қарауына жатқызылған жергілікті өкімшілік-аумақтық құрылыс мәселелерін шешу;
3) заңмен мәслихат құзыретіне жатқызылған мәселелер бойынша жергілікті атқарушы орган басшыларының есебін қарау;
4) мәслихаттың тұрақты комиссияларын және өзге де жұмыс органдарын құру, олардың қызметі туралы есепті тыңдау, мәслихат жұмысын ұйымдастыруға байланысты өзге де мәселелерді шешу;
5) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары мен заңды мүдделерін қамтамасыз ету бойынша өзге де өкілеттіктерді жүзеге асыру жатады.
5. Мәслихаттың өкілеттігін Қазақстан Республикасының Президенті Премьер-

Министрмен және Құрылтай Төрағасымен консультациядан кейін, сондай-ақ мәслихат өзін-өзі тарату туралы шешім қабылдаған жағдайда мерзімінен бұрын тоқтатады.
6. Мәслихаттардың құзыреті, ұйымдастырылуы және қызмет тәртібі, депутаттардың құқықтық жағдайы заңда белгіленеді.
89-бап

1. Жергілікті атқарушы органдар Қазақстан Республикасы атқарушы органдарының біртұтас жүйесіне кіреді, атқарушы биліктің жалпымемлекеттік саясатын тиісті аумақты дамыту мүддесімен және қажеттілігімен үйлестіре жүргізуді қамтамасыз етеді.
2. Жергілікті атқарушы органдардың қарауына:
1) аумақты дамытудың жоспарларын, экономикалық және әлеуметтік бағдарламаларын, жергілікті бюджетті әзірлеу мен олардың атқарылуын қамтамасыз ету;
2) коммуналдық меншікті басқару;
3) жергілікті атқарушы орган басшыларын тағайындау және лауазымынан босату, жергілікті атқарушы органдардың жұмысын ұйымдастыруға байланысты өзге де мәселелерді шешу;
4) жергілікті атқарушы органдарға Қазақстан Республикасының заңнамасымен жүктелетін өзге де өкілеттіктерді жергілікті мемлекеттік басқару мүддесінде жүзеге асыру жатады.
3. Жергілікті атқарушы органды тиісті өкімшілік-аумақтық бірліктің өкімі басқарады, ол Қазақстан Республикасы Президенті мен Үкіметінің өкілі болып табылады.
4. Астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерін Қазақстан Республикасының Президенті облыс аумағындағы мәслихат депутаттарының немесе тиісінше астана, республикалық маңызы бар қала мәслихаты депутаттарының келісімімен тағайындайды. Қазақстан Республикасының Президенті кемінде екі кандидатураны ұсынады, олар дауысқа салынады. Дауыс беруге қатысқан мәслихат депутаттарының көпшілік дауыс саны алған кандидат келісім алды деп саналады.
Өзге өкімшілік-аумақтық бірлік әкімдері заңда айқындалатын тәртіппен тағайындалады немесе сайланады, сондай-ақ лауазымынан босатылады. Қазақстан Республикасының Президенті өз ұйғаруымен астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерін лауазымынан босатуға құқылы.
5. Мәслихат депутаттарының жалпы санының кемінде бестен бірінші бастамасымен өкімге сенімсіздік вотумын білдіру мәселесі қойылуы мүмкін. Бұл жағдайда мәслихат өз депутаттарының жалпы санының көпшілік дауысымен өкімге сенімсіздік білдіруге және оны лауазымынан босату мәселесін тиісінше астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдеріне қатысты Қазақстан Республикасы Президентінің алдына не өзге де өкімшілік-аумақтық бірлік әкімдеріне қатысты жоғары тұрған өкімнің алдына қоюға құқылы. Астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерінің өкілеттігі жаңадан сайланған Қазақстан Республикасының Президенті өз қызметіне кіркенде тоқтатылады.
6. Жергілікті атқарушы органдардың құзыреті, ұйымдастырылуы және қызмет тәртібі заңда белгіленеді.
90-бап

1. Мәслихаттар өз құзыретіндегі мәселелер бойынша — шешім, өкімдер шешім мен өкім қабылдайды, бұлар тиісті өкімшілік-аумақтық бірлік аумағында орындалуға міндетті.
2. Жергілікті бюджет кірісін қысқартуды немесе жергілікті бюджет шығысын ұлғайтуды көздейтін мәслихат шешімінің жобалары өкімнің оң қорытындысы болғанда ғана қарауға енгізілуі мүмкін.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңнамасына сәйкес келмейтін мәслихат шешімінің күші сот тәртібімен жойылуы мүмкін.
4. Өкімдердің шешімдері мен өкімдерінің күшін тиісінше Қазақстан Республикасының Үкіметі не жоғары тұрған өкім жоя алады, олардың күші сот тәртібімен де жойылуы мүмкін.
91-бап

1. Қазақстан Республикасында жергілікті маңызы бар мәселелерді тұрғын халықтың өзін-өзі басқару танылады.
2. Жергілікті өзін-өзі басқаруды халық тікелей жүзеге асырады, сондай-ақ ол мәслихаттар арқылы және тұрғын саны шағын аумақтарды қамтитын жергілікті қоғамдастықтарда өзге де жергілікті өзін-өзі басқару органдары арқылы жүзеге асырылады.
Жергілікті өзін-өзі басқару органдары заңға сәйкес мемлекеттік функциялар берілуі мүмкін.
3. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру және оның қызметі заңмен реттеледі.
4. Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының дербестігіне заңда белгіленген өкілеттік шегінде кепілдік беріледі.
Х бөлім
Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу
92-бап

1. Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулар Қазақстан Республикасының Президенті

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯСЫНЫҢ ЖОБАСЫ ЖАРИЯЛАНДЫ

Министрмен және Құрылтай Төрағасымен консультациядан кейін, сондай-ақ мәслихат өзін-өзі тарату туралы шешім қабылдаған жағдайда мерзімінен бұрын тоқтатады.
6. Мәслихаттардың құзыреті, ұйымдастырылуы және қызмет тәртібі, депутаттардың құқықтық жағдайы заңда белгіленеді.
89-бап

1. Жергілікті атқарушы органдар Қазақстан Республикасы атқарушы органдарының біртұтас жүйесіне кіреді, атқарушы биліктің жалпымемлекеттік саясатын тиісті аумақты дамыту мүддесімен және қажеттілігімен үйлестіре жүргізуді қамтамасыз етеді.
2. Жергілікті атқарушы органдардың қарауына:
1) аумақты дамытудың жоспарларын, экономикалық және әлеуметтік бағдарламаларын, жергілікті бюджетті әзірлеу мен олардың атқарылуын қамтамасыз ету;
2) коммуналдық меншікті басқару;
3) жергілікті атқарушы орган басшыларын тағайындау және лауазымынан босату, жергілікті атқарушы органдардың жұмысын ұйымдастыруға байланысты өзге де мәселелерді шешу;
4) жергілікті атқарушы органдарға Қазақстан Республикасының заңнамасымен жүктелетін өзге де өкілеттіктерді жергілікті мемлекеттік басқару мүддесінде жүзеге асыру жатады.
3. Жергілікті атқарушы органды тиісті өкімшілік-аумақтық бірліктің өкімі басқарады, ол Қазақстан Республикасы Президенті мен Үкіметінің өкілі болып табылады.
4. Астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерін Қазақстан Республикасының Президенті облыс аумағындағы мәслихат депутаттарының немесе тиісінше астана, республикалық маңызы бар қала мәслихаты депутаттарының келісімімен тағайындайды. Қазақстан Республикасының Президенті кемінде екі кандидатураны ұсынады, олар дауысқа салынады. Дауыс беруге қатысқан мәслихат депутаттарының көпшілік дауыс саны алған кандидат келісім алды деп саналады.
Өзге өкімшілік-аумақтық бірлік әкімдері заңда айқындалатын тәртіппен тағайындалады немесе сайланады, сондай-ақ лауазымынан босатылады. Қазақстан Республикасының Президенті өз ұйғаруымен астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерін лауазымынан босатуға құқылы.
5. Мәслихат депутаттарының жалпы санының кемінде бестен бірінші бастамасымен өкімге сенімсіздік вотумын білдіру мәселесі қойылуы мүмкін. Бұл жағдайда мәслихат өз депутаттарының жалпы санының көпшілік дауысымен өкімге сенімсіздік білдіруге және оны лауазымынан босату мәселесін тиісінше астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдеріне қатысты Қазақстан Республикасы Президентінің алдына не өзге де өкімшілік-аумақтық бірлік әкімдеріне қатысты жоғары тұрған өкімнің алдына қоюға құқылы. Астана, облыс, республикалық маңызы бар қала әкімдерінің өкілеттігі жаңадан сайланған Қазақстан Республикасының Президенті өз қызметіне кіркенде тоқтатылады.
6. Жергілікті атқарушы органдардың құзыреті, ұйымдастырылуы және қызмет тәртібі заңда белгіленеді.
90-бап

1. Мәслихаттар өз құзыретіндегі мәселелер бойынша — шешім, өкімдер шешім мен өкім қабылдайды, бұлар тиісті өкімшілік-аумақтық бірлік аумағында орындалуға міндетті.
2. Жергілікті бюджет кірісін қысқартуды немесе жергілікті бюджет шығысын ұлғайтуды көздейтін мәслихат шешімінің жобалары өкімнің оң қорытындысы болғанда ғана қарауға енгізілуі мүмкін.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңнамасына сәйкес келмейтін мәслихат шешімінің күші сот тәртібімен жойылуы мүмкін.
4. Өкімдердің шешімдері мен өкімдерінің күшін тиісінше Қазақстан Республикасының Үкіметі не жоғары тұрған өкім жоя алады, олардың күші сот тәртібімен де жойылуы мүмкін.
91-бап

1. Қазақстан Республикасында жергілікті маңызы бар мәселелерді тұрғын халықтың өзін-өзі басқару танылады.
2. Жергілікті өзін-өзі басқаруды халық тікелей жүзеге асырады, сондай-ақ ол мәслихаттар арқылы және тұрғын саны шағын аумақтарды қамтитын жергілікті қоғамдастықтарда өзге де жергілікті өзін-өзі басқару органдары арқылы жүзеге асырылады.
Жергілікті өзін-өзі басқару органдары заңға сәйкес мемлекеттік функциялар берілуі мүмкін.
3. Қазақстанда жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру және оның қызметі заңмен реттеледі.
4. Жергілікті өзін-өзі басқару органдарының дербестігіне заңда белгіленген өкілеттік шегінде кепілдік беріледі.
Х бөлім
Конституцияға өзгерістер мен толықтырулар енгізу
92-бап

1. Қазақстан Республикасының Конституциясына өзгерістер мен толықтырулардың Қазақстан Республикасының Конституциясының 2-бабы 6-тармағының және 43-бабы 5-тармағының талаптарына сәйкестігі туралы Конституциялық Сот қорытындысы болған жағдайда олар жалпыхалықтық референдумға шығарылады.
ХІ бөлім
Қорытынды және өтпелі ережелер
94-бап

1. Республикалық референдумда қабылданған Қазақстан Республикасының Конституциясы референдум нәтижелері ресми түрде жарияланған күннен бастап күшіне енеді, сол мезгілден бастап бұған дейін қабылданған Қазақстан Республикасы Конституциясының күші жойылады.
2. Республикалық референдумда Конституция қабылданған күн мемлекеттік мереке — Қазақстан Республикасының Конституциясы күні деп жарияланады.
95-бап

1. Қазақстан Республикасының Конституциясы күшіне енген күні қолданыста болатын Қазақстан Республикасының заңдары мен өзге де нормативтік құқықтық актілері оған қайшы келмейтін бөлігінде қолданылады.
2. Қазақстан Республикасының Үкіметі, орталық және жергілікті мемлекеттік органдары нормативтік құқықтық актілерді Қазақстан Республикасының Конституциясына сәйкес келтіру үшін қажетті шаралар қабылдайды.
3. Қазақстан Республикасының Конституциясы күшіне енген кезде қолданыста болатын Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес қабылданған Конституциялық Кеңестің және Конституциялық Соттың нормативтік қаулылары Қазақстан Республикасының Конституциясына қайшы келмейтін бөлігінде заңды күшін сақтайды.

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

www.gov.kz

ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНЫҢ АКТИВ ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯ ЖОБАСЫН ҚОЛДАДЫ

Жетісу облысында облыс әкімі Бейбіт Исабаевтың төрағалығымен жаңа Конституция жобасын талқылауға арналған өңір активімен кездесу өтті. Кеңеске аудан және қала әкімдері, басқармалар мен аумақтық департаменттердің басшылары, мәслихат депутаттары, құқық қорғау органдарының өкілдері, облыстық қоғамдық кеңес мүшелері және бұқаралық ақпарат құралдарының өкілдері қатысты, - деп хабарлайды Жетісу облысы әкімінің баспасөз қызметі.

— Қазақстан Республикасы Президентінің 2026 жылғы 21 қаңтардағы Жарлығына сәйкес конституциялық реформа жөніндегі комиссия құрылды. Оның аясында енгізілетін өзгерістерді талқылау үшін жұмыс тобы жасақталды. Аталған топтың құрамына облыстық мәслихат төрағасы Гүлнар Тойлыбаева енгізілді. Бүгінгі күнге дейін Конституциялық комиссияның алты отырысы өткізілді, — деді өңір басшысы.

Одан кейін жаңа Конституция жобасы бойынша жан-жақты түсіндірме жасаған Гүлнар Тойлыбаева Конституцияның 77 бабына түзетулер енгізілгенін атап өтті.

Бейбіт Исабаевтың айтуынша, Мемлекет басшысы болған конституциялық реформа ел тарихындағы маңызды кезеңге айналды. Негізгі заңның жаңа жобасы — сарапшылар мен азаматтық қоғам өкілдерінің алты айлық еңбегінің нәтижесі.

— Негізгі заңға енгізіліп отырған тұжырымдамалық өзгерістер мемлекеттің адамға бағытталған сипатын күшейтуге бағытталған. Өділетті Қазақстан идеясы мен «Заң мен тәртіп» қағидаты конституциялық бағдар ретінде бекітілуде. Мемлекет азаматтардың құқықтары мен бостандықтарын қамтамасыз етуге, өмір сүру сапасын арттыруға және өзін-өзі жүзеге асыруына жағдай жасауға жауапкершілік алады. Бұл жоба әр

ЖАҢА КОНСТИТУЦИЯ – ЕЛ БОЛАШАҒЫНА ЖАСАЛҒАН ҚАДАМ

Қазіргі таңда Қазақстанда мемлекет басқару жүйесін жаңарту мәселесі күн тәртібіндегі басты тақырыптардың біріне айналды. Конституциялық реформаға қатысты ұсыныстар мен пікірлер әлеуметтік желілерде де, ресми алаңдарда да белсенді айтылып, қоғамдық диалогты жаңа деңгейге көтерілгенін аңғартады. 2025 жылғы 8 қыркүйекте Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев «Жасанды интеллект дәуіріндегі Қазақстан: өзекті мәселелер және оны түбегейлі цифрлық өзгерістер арқылы шешу» атты Қазақстан халқына Жолдауында елдің саяси және әлеуметтік-экономикалық дамуына қатысты жаңа көзқарастарын ортаға салды.

Президент жасанды интеллект дәуірінде басқару жүйесін заман талабына сай жаңғыртудың маңызын атап өтті. Осы үндеуде «Күшті Президент – ықпалды Парламент – есеп беретін Үкімет» тұжырымдамасы аясында бір палаталы Парламент құру қажеттігі айтылды. Бұл ұсыныс қоғам тарапынан, әсіресе әлеуметтік желілерде кең қолдау тауып, көптеген азаматтар заң шығару үдерісінің тиімділігі артып, халықтың пікірі нақтырақ ескеріледі деген ой білдірді. 2025 жылғы қазан айынан бастап парламенттік реформаны әзірлеу жөніндегі жұмыс тобы белсенді жұмыс істей бастады. Оның құрамына заңгерлер, сарапшылар, саяси партиялар мен қоғамдық ұйымдардың өкілдері кірді. Сонымен қатар е-Опиш және eGov платформалары арқылы қарапайым азаматтар да өз ұсыныстарын жолдауға мүмкіндік алды. Нәтижесінде екі мыңнан астам ұсыныс жиналып, жан-жақты талданды. Талқылау барысында көтерілген мәселелер тек Парламент құрылымымен шектелмей, Ата Заңның өзге де маңызды нормаларын қамтыды. Осыған байланысты Мемлекет басшысы Конституциялық реформа жөніндегі комиссия құру туралы шешім қабылдады. 2026 жылғы 21 қаңтарда құрылған комиссия құрамына 130 адам еніп, елдің барлық аймақтары мен әлеуметтік топтарының өкілдері қамтылды. Комиссияға Конституциялық Соттың Төрағасы Эльвира Азимова басшылық етті. Мемлекеттік кеңесші Ерлан Қарин және Премьер-Министрдің орынбасары – Мәдениет және ақпарат министрі Аида Балаева оның орынбасарлары болып белгіленді. Алғашқы отырыста ол комиссияның алдында айрықша жауапты міндет тұрғанын атап өтті. Яғни, бір жағынан конституциялық құрылыстың негізгі қағидаттарын сақтау, екінші жағынан қазіргі заманғы сын-қатерлерге жауап бере алатын жаңа құқықтық модель қалыптастыру. Комиссия жұмысының басты ерекшелігі – ашықтық болды. Барлық отырыстар тікелей эфирде көрсетіліп, бұқаралық ақпарат құралдары мен әлеуметтік желілерде кеңінен жарияланды. Сарапшылар, құқық қорғаушылар және қоғам белсенділері өз пікірлерін ашық білдірді. Бұл өз кезегінде «Естуші мемлекет» қағидатының нақты іске асып жатқанын көрсетті.

Жаңа Конституция жобасы ресми түрде жарияланып, қоғамдық талқылауға ұсынылды. Құжат Кіріспе, 11 бөлім және 95 баптан тұрады. (қолданыстағы редакцияда – Кіріспе, 9 бөлім және 101 бап). Конституция мәтінінің 84 пайызы жаңартылған. Бұл елімізде бұрын-соңды болмаған ауқымды конституциялық жаңғырту жүргізіліп жатқанын аңғартады. Жобада адам құқықтары мен бостандықтарына ерекше басымдық берілген. Өділеттік, заң мен тәртіп, зайырлы мемлекет қағидаттары, білім беру жүйесінің діни көзқарастан тәуелсіздігі, сондай-ақ азаматтардың цифрлық ортадағы құқықтарын қорғау алғаш рет Конституция деңгейінде нақты бекітілді. Бұл бағыттар қоғам тарапынан кең қолдау тапты.

Жаңа Конституция жобасы – жай ғана заңнамалық өзгеріс емес, бұл Қазақстанның болашақ даму бағытын айқындайтын маңызды тарихи қадам. Қоғамдық талқылаулардың кең ауқымды болуы мен әлеуметтік желілердегі белсенді пікір алмасулар халықтың бұл реформаны өз тағдырымен тікелей байланыстырып отырғанын көрсетеді.

Алдағы уақытта еліміздің тағдырына қатысты түпкілікті шешімді Қазақстан азаматтары жалпыхалықтық референдумда қабылдайды. Бұл – әрбір азаматқа ел болашағына жауапкершілікпен қарап, саналы таңдау жасауға берілген тарихи мүмкіндік.

Р.Мейрбекова,

Ескелді ауданының мәслихат депутаты

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЙЛАУ: ҚАТЫСУ, ЖАУАПКЕРШІЛІК, БОЛАШАҚ

Қазақстан Республикасындағы сайлау – азаматтардың мемлекеттік басқаруға қатысуын және билік органдарын қалыптастыруды қамтамасыз ететін демократияның маңызды институты. Дәл сайлау арқылы әрбір азаматтың өз еркін еркін өрі саналы түрде білдіру, елдің болашағына ықпал ету жөніндегі конституциялық құқығы жүзеге асырылады.

Дүниежүзілік сайлау күні аясында Ескелді аудандық аумақтық сайлау комиссиясы халықтың, әсіресе жастардың құқықтық мәдениетін арттыруға және белсенді азаматтық ұстанымын қалыптастыруға бағытталған бірқатар іс-шаралар өткізді.

Маңызды іс-шаралардың бірі Қарабұлақ орта мектебінде өткен ситуациялық жекпе-жек болды. Іс-шара барысында учаскелік сайлау комиссияларының мүшелері өртүрлі сайлау жағдайларын тәжірибе жүзінде талдап, шешім қабылдауды және өз ұстанымдарын дәлелдеуді үйренді.

Қоғамдық пікірді зерделеу мақсатында «Жастар дауысы» атты көшпелі сауалнама ұйымдастырылып, оның барысында аудан тұрғындары сайлауға деген көзқарастары мен оған қатысудың маңыздылығы жөніндегі пікірлерімен бөлісті.

Көксу ауылшаруашылық колледжінде «Не? Қайда? Қашан? Сайлау туралы» интеллектуалдық ойын өтіп, жас мамандарға Қазақстан Республикасының сайлау жүйесі бойынша білімдерін ойын түрінде тексеріп, тереңдетуге мүмкіндік берді.

Инклюзивтілік мәселелеріне ерекше көңіл бөлінді. Мүгедектігі бар адамдар мен қозғалысы шектеулі азаматтардың дауыс беруге қатысуы үшін жасалған жағдайларды бағалау мақсатында «Кедергісіз таңдау» тақырыбында сайлау учаскесінің қолжетімділігіне аудит жүргізілді.

Барлық іс-шаралар «Ұрпақтар диалогы» атты қорытынды кездесумен аяқталды. Кездесу барысында өртүрлі буын өкілдері сайлаудың қоғамдағы рөлін, азаматтық құндылықтардың сабақтастығын және өр азаматтың ел болашағы алдындағы жауапкершілігін талқылады.

Өткізілген іс-шаралар құқықтық сананы қалыптастыруға, сайлау жүйесіне деген сенімді нығайтуға және ауданда белсенді азаматтық қоғамды дамытуға елеулі үлес қосты.

Ескелді аудандық аумақтық сайлау комиссиясы

ҚЫЗМЕТ АЛУШЫНЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫ ҚАЛПЫНА КЕЛТІРІЛДІ

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Жетісу облысы бойынша департаменті мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру және халыққа көрсетілетін қызметтердің заңдылығын бақылау бағытында жүйелі жұмыс жүргізуде. 2025 жылы жүргізілген қашықтан бақылау мен жоспарлы тексерулердің нәтижесінде 645 азаматтың бұзылған құқықтары қалпына келтірілді.

Қызмет алушылардың құқықтарын қорғау, ашықтықты қамтамасыз ету және мемлекеттік қызметтердің сапасын арттыру Департамент қызметінің басым бағыттары болып қала береді.

Осы ретте, мемлекеттік қызметтерді алу барысында бюрократияға тап болған немесе құқықтары бұзылған азаматтар Департаментке е-Өтініш ақпараттық жүйесі арқылы, Telegram-бот көмегімен немесе Талдықорған қаласы, Назарбаев көшесі, 75 мекенжайына тікелей жүгінуіне болады.

Қ. Манап,

Департамент басшысы, Әдеп жөніндегі кеңестің төрағасы

ЖЕТИСУ ОБЛЫСЫНДАҒЫ СУ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖАҢА ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЖОБАЛАР МЕН ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Жетісу облысында 2024–2028 жылдарға арналған су шаруашылығын дамыту жөніндегі Кешенді жоспарға сәйкес су шаруашылығындағы 37 нысанды қайта жаңғырту және жөндеу жобалары іске асырылады. Аталған жобалардың нәтижесінде шамамен 80 мың гектар суармалы жердің сумен қамтылуы жақсарып, қосымша 3,2 мың гектар жаңа жер айналымға енгізіледі. Нәтижесінде суару каналдарындағы судың шығыны 35 пайызға дейін азаяды. Сонымен қатар, ағымдағы жылы су үнемдеу технологиясын енгізуді 79,2 мың гектарға дейін жеткізу жоспарлануда, – деп хабарлайды Жетісу облысы әкімінің баспасөз қызметі.

Атап айтқанда, өңірде су жинау құрылыстарын салу аясында жалпы сыйымдылығы 157 млн текше метрді құрайтын 7 жаңа су қоймасын салу көзделген. Олар «Быжы», «Балықты», «Бүйен», «Қорғас», «Тышқан», «Өсек», «Покатиловка» су қоймалары. Респубикалық бюджет есебінен Қызылағаш суару алқабын салу жұмыстары жүргізілуде, нысанды 2026 жылдың соңына дейін аяқтау жоспарланған. Бұдан бөлек, су жинау құрылыстарын қайта жаңғырту шеңберінде 11 жобаны іске асыру жоспарланып отыр.

Суару желілерін қайта жаңғырту бағытында да 11 жоба қарастырылған. Бүгінгі таңда Ақсу, Көксу аудандарында және Талдықорған қаласында 3 суару жүйесін қайта жаңғырту жұмыстары жүргізілуде. Сонымен қатар Қаратал және Ескелді аудандарындағы «Үштөбе» және «Бәйбіше» магистральдық арналарына реконструкция және жөндеу жұмыстары атқарылуда.

Заманауи су үнемдеу технологияларын енгізу мәселесі де назардан тыс қалмай отыр. «Өткен жылы Жетісу облысында ылғал үнемдеу технологиялары 33,7 мың гектар аумақта енгізілді. Оның ішінде 13,2 мың гектарда – тамшылатып суару, 20,5 мың гектарда – жаңбырлатып суару әдістері қолданылды. Ал биыл заманауи суару технологияларын 79,2 мың гектарға енгізу жоспарланып отыр. Сонымен қатар су үнемдеу технологияларының қолжетімділігін арттыру мақсатында «Талдықорған» индустриялық аймағында жылына 110 дана жаңбырлату қондырғысын өндіретін кәсіпорынның құрылысы жалғасуда. Бұдан бөлек, өңірде арзан өрі қолдануға ыңғайлы дискретті суару әдісі 4,8 мың гектар аумақта енгізіліп, бұл суармалы суды 30 пайызға дейін үнемдеуге мүмкіндік береді», – деп атап өтті облыстық ауыл шаруашылығы басқармасында.

Жетісу облысы әкімінің баспасөз қызметі

Фототіліші: Дмитрий Ерофеев

2026–2030 ЖЫЛДАРҒА АРНАЛҒАН «ҚАЗАҚСТАН БАЛАЛАРЫ» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ

Мемлекет басшысының тапсырмасына сәйкес Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі Бала құқықтары жөніндегі үкілім және мүдделі мемлекеттік органдармен бірлесіп 2026–2030 жылдарға арналған «Қазақстан балалары» тұжырымдамасын әзірледі. Балалардың құқықтарын қорғау және олардың әл-ауқатын қамтамасыз ету саласындағы мемлекеттік саясаттың бірыңғай стратегиялық тәсілі қалыптастырылды.

Бүгінгі таңда Қазақстанда шамамен 6,9 млн бала тұрады, бұл ел халқының 34%-ын құрайды. Соңғы 10 жылда балалар саны 1,5 млн-ға артты. Бұл демографиялық өзгерістер балалық шақ саласында ұзақ мерзімді, кешенді және өлшенетін шешімдер қабылдауды талап етеді.

Аталған құжат елдегі әрбір баланы қамтиды және 2030 жылға дейінгі кезеңде негізгі мемлекеттік шараларды бірыңғай басқарылатын жүйеге біріктіреді. Ол баланың қауіпсіздікке, білімге, денсаулыққа, отбасына және әлеуметтік қорғауға деген базалық құқықтарын негізінде құрылып, ведомствоаралық жауапкершілік пен бүкіл ел бойынша бірыңғай тәсілдерге сүйенетін балалық шақты қорғаудың жаңа архитектурасын қалыптастырады.

Құжатты іске асыру 158 іс-шара мен 10 негізгі индикаторды қамтитын жүйе арқылы жүзеге асырылады. Бұл бақылауды, ашықтықты және нақты нәтижелерге қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

«Қазақстан балалары» тұжырымдамасында балалардың құқықтарын қорғау саласында жаңа жүйелі тәсілдерге көшу көзделген. Алғаш рет баланың өмірлік жолын цифрлық сүйемелдеу тетігі енгізіліп, онлайн қауіпсіздік шаралары күшейтіледі, инклюзивті орта мен өңірлердегі қолжетімді балалар инфрақұрылымын дамытуға басымдық беріледі. Сондай-ақ медициналық және оңалту ұйымдарының желісін кеңейту жоспарланып отыр.

Сонымен қатар әлеуметтік қолдау көрсету тәсілдері қайта қаралып, оның атаулылығы мен тиімділігіне қоса назар аударылады, оның ішінде балалар үшін тегін жол жүруді кезең-кезеңімен енгізу қарастырылған. Балалардың құқықтарының бұзылуының алдын алу тетіктері де айтарлықтай жаңғыртылып, бірыңғай стандарттар, кейс-менеджмент жүйесі енгізіледі, психологиялық көмектің рөлі күшейтіледі және баланы жеке сүйемелдеу тетіктері, оның ішінде қылмыстық процесс барысында да, қамтамасыз етіледі.

«Қазақстан балалары» бастамасын іске асыру әрбір бала үшін қауіпсіз балалық шақты қамтамасыз етуге, құқықтарды қорғауға және дамудың тең мүмкіндіктері қалыптастыруға бағытталған орнықты мемлекеттік жүйені қалыптастыруға бағытталған.

КОНЦЕПЦИЯ «ДЕТИ КАЗАХСТАНА» НА 2026-2030 ГОДЫ

По поручению Главы государства Министерством просвещения совместно с Уполномоченным по правам ребёнка и профильными государственными органами разработана Концепция «Дети Казахстана» на 2026-2030 годы. Впервые сформирован единый стратегический подход к государственной политике в сфере защиты прав и благополучия детей.

Сегодня в Казахстане проживает около 6,9 млн. детей, что составляет 34% населения страны. За последние 10 лет численность детского населения увеличилась на 1,5 млн.

Эти демографические изменения требуют перехода к долгосрочным, комплексным и измеримым решениям в сфере детства.

Концепция охватывает каждого ребёнка страны и объединяет ключевые государственные меры в единую управляемую систему до 2030 года. Она выстроена вокруг базовых прав ребёнка на безопасность, образование, здоровье, семью и социальную защиту и формирует новую архитектуру защиты детства на основе межведомственной ответственности и единых подходов по всей стране.

Практическая реализация Концепции обеспечивается 158 мероприятиями и системой из 10 ключевых индикаторов, что позволяет обеспечить контроль, прозрачность и достижение конкретных результатов.

В Концепции «Дети Казахстана» предусмотрен переход к новым системным подходам в сфере защиты прав детей. Впервые внедряется цифровое сопровождение жизненного маршрута ребёнка, усиливаются меры по онлайн-безопасности, развитию инклюзии и доступной детской инфраструктуры в регионах. Планируется расширение сети медицинских и реабилитационных организаций.

Одновременно пересматриваются подходы к социальной поддержке с акцентом на адресность и эффективность, включая поэтапное внедрение бесплатного проезда для детей. Существенно обновляются механизмы профилактики нарушений прав детей через единые стандарты, кейс-менеджмент, усиление роли психологической помощи и индивидуального сопровождения ребёнка, в том числе в уголовном процессе.

Реализация Концепции «Дети Казахстана» направлена на формирование устойчивой государственной системы, обеспечивающей безопасное детство, защиту прав и равные возможности развития для каждого ребёнка.

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ҮДЕРІСІНДЕ МҰҒАЛІМНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Қазіргі заман мұғалімінен талап етілетін басты міндет- білім алушылардың бойына тек пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар функционалдық сауаттылықты, шығармашылық ойлауды, зерттеушілік қабілетті, дербес шешім қабылдау дағдысын, коммуникативтік мәдениетті қалыптастыру. Өлемдік білім кеңістігіндегі қарқынды өзгерістер педагогикалық үдерісті жаңаша ұйымдастыруды, оқушыны субъект ретіндегі ұстанымды қайтатуды, мұғалімнің кәсіби рөлін қайта қарастыруды қажет етеді.

Осы мақаланың негізгі мақсаты - қазіргі білім беру кеңістігінде мұғалімнің кәсіби дамуын қамтамасыз етудің тиімді жолдарын ғылыми-әдістемелік тұрғыдан талдау, педагогтың құзыреттілік моделін айқындау, заманауи әдіс-тәсілдерді жүйелеу және мұғалімнің кәсіби өсуін қолдауға арналған практикалық ұсыныстар ұсыну.

1. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер және мұғалімге қойылатын талаптар

1.1. XXI ғасырдағы білім беру парадигмасының ерекшелігі

XXI ғасыр – жылдам өзгерістер ғасыры. Ақпарат көлемінің ұлғаюы, цифрлық технологиялардың дамуы, жасанды интеллекттің білім саласына енуі оқытудың дәстүрлі моделін қайта қарастырады. Бұрынғыдай тек дағым білімді білім беру қағидасы қазіргі қоғам сұранысына жауап бермейді. Ендігі мақсат – оқушыны өмірде қолдана алатын дағдыларға баулу:

- сыни ойлау бағыты,
- ақпаратты іздеу, таңдау, сараптау,
- коммуникация дағдылары,
- цифрлық сауаттылық,
- креативтілік,
- ынтымақтастықта жұмыс жасау,
- зерттеушілік мәдениет.

Бұл талаптар мұғалім қызметінің мазмұнын түбегейлі өзгертті. Мұғалім енді тек оқытушы ғана емес, оқушының тұлғалық дамуына бағыт беруші, кеңесші, бағыттаушы, шабыттандырушы тұлға.

1.2. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін қайта қарастыру қажеттілігі

Қазіргі педагогқа төмендегідей құзыреттер қажет:

1. Пәндік құзыреттілік
- Өз пәнін терең білуі, ғылыми жаңалықтарды практикада қолдануы.
2. Әдістемелік құзыреттілік
- Заманауи әдістерді меңгеруі, оқыту үдерісін жобалай алуы.
3. Психологиялық-педагогикалық құзыреттілік
- Оқушы психологиясын түсіну, ынталандыру, қолдау.
4. Цифрлық құзыреттілік
- АКТ құралдарын кәсіби мақсатта тиімді қолдану.
5. Коммуникативтік құзыреттілік
- Оқушылармен, ата-аналармен, әріптестермен нәтижелі қарым-қатынас орнату.
6. Зерттеушілік құзыреттілік
- Өз тәжірибесін талдау, ғылыми-әдістемелік тұрғыда зерттеу жүргізу.
7. Кәсіби рефлексия
- Жұмысына талдау жасау, жетілдіру жолдарын табу.

Бұл құзыреттерді дамыту — үздіксіз кәсіби өсу үдерісінің негізі.

II. Мұғалімнің кәсіби дамуының теориялық негіздері

2.1. Кәсіби даму ұғымы және оның мазмұны

Мұғалімнің кәсіби дамуы — педагогтың кәсіби дағдыларын, білімін, құзыреттіліктерін жүйелі жетілдіру, жаңа талаптарға бейімделу, өзін-өзі дамыту стратегиясы.

Кәсіби даму үдерісі төмендегі құрылымнан тұрады:

1. Қажеттілікті анықтау
- Әдістемелік қиындықтарды, білімдегі олқылықтарды анықтау.
2. Мақсат қою
- Қысқа және ұзақ мерзімді кәсіби мақсаттарды белгілеу.
3. Жоспарлау
- Курстар, семинарлар, шеберлік сабақтары, өзіндік оқу әрекеттерін жоспарлау.
4. Іске асыру
- Оқу, тәжірибеде қолдану, эксперимент жүргізу.
5. Рефлексия
- Жетістіктер мен кемшіліктерді талдау. Кәсіби даму — үздіксіз процесс. Байырғы педагогикада «өмір бойы білім алу» қағидасы XXI ғасырда мұғалімдер үшін міндетті қажеттілікке айналды.

2.2. Кәсіби даму моделдері

Ғылыми әдебиетте кәсіби дамудың бірнеше моделі көрсетіледі.

-Тәжірибеге негізделген модель — мұғалім практикалық тәжірибе арқылы үйренеді.

-Зерттеушілік модель — мұғалім өз тәжірибесіне ғылыми зерттеу жүргізеді.

-Қауымдастыққа негізделген модель — кадрлардың бірлесіп оқуына, PLC модельдеріне негізделген.

-Цифрлық модель — онлайн курстар, вебинарлар, цифрлық платформалар арқылы білім жетілдіру.

Қазақстанда педагогтардың кәсіби дамуы Мемлекеттік біліктілік талаптарына, «Педагог мәртебесі туралы» заңға және ұлттық білім беру бағдарламаларына сәйкес жүргізіледі.

III. Мұғалімнің білім берудегі заманауи рөлі

3.1. Дәстүрлі және заманауи мұғалім моделінің айырмашылығы

Дәстүрлі модель Қазіргі модель Білім көзі Ү й р е т у ш і , бағыттаушы

Баяндамашы Фасилитатор Бақылаушы Ынталандырушы Орталық тұлға Оқушы – орталық тұлға

Дайын білімді береді Проблеманы шешуге жетелейді Мұғалім сабақтағы негізгі басқарушы емес, оқу үдерісін ұйымдастырушы тұлға.

3.2. Мұғалімнің оқытудағы жаңа рөлі

Заманауи мұғалім: -сабақ дизайнын жасаушы, -оқыту ортасын құрушы, -ынтымақтастық мәдениетін қалыптастырушы,

-оқушыларды шабыттандырушы, -оқу нәтижесін бағалаушы, -цифрлық құралдарды интеграциялаушы,

-оқушының жетістік траекториясын жасаушы.

Мұғалімнің кәсіби рөлі күрделене түскен сайын оның әдістемелік дайындығына қойылатын талап та өседі.

IV. Қазіргі сабақ мазмұны, құрылымы, әдістемелік тәсілдері

- 4.1. Сабақтың жаңаша моделі
- Жаңартылған білім мазмұны сабаққа қойылатын жаңа талаптарды айқындады:
- оқу мақсаттарына жетуді қамтамасыз ету,
- белсенді әдістерді қолдану,
- саралап оқыту,
- қалыптастырушы бағалау,
- рефлексия мәдениеті,
- оқушының белсенділігі басым орта құру.

4.2. Белсенді оқыту әдістері

1. Жобалық тәсіл
2. Проблемалық оқыту
3. Зерттеушілік сабақ
4. Топтық жұмыс технологиялары
5. Рөлдік ойындар, кейс-стади
6. Дебат, пікірталас стратегиялары
7. STEM және STEAM технологиялары

4.3. Оқу мотивациясын арттыру жолдары

-Психологиялық жайлы орта қалыптастыру

-Жеке жетістікке жетелей отырып мадақтау

-Оқушының қызығушылығына бағытталған тапсырмалар

-Ойын технологияларын пайдалану

-Табыс жағдайын жасау

-Рефлексияны жүйелі қолдану

V. Бағалау жүйесі: қалыптастырушы және жиынтық бағалау

5.1. Қалыптастырушы бағалау

Қалыптастырушы бағалау — күнделікті оқу үдерісінде жүргізілетін, оқушының жетістігін қолдауға бағытталған жүйе.

Мақсаты: -кері байланыс беру -оқушының өз-өзін бағалауына мүмкіндік жасау -оқытудағы олқылықтарды анықтап жою

Әдістер: -«Басбармақ» -«Бағдаршам» -«Екі жұлдыз, бір тілек» -«Жетістік баспалдағы» -«INSERT» -«SWOT-талдау»

5.2. Жиынтық бағалау

-тоқсан бойынша жүргізіледі. Жиынтық бағалау оқушының белгілі бір кезеңдегі оқу нәтижесін көрсетеді.

VI. Цифрлық білім беру және мұғалім құзыреттілігі

6.1. Цифрлық құралдарды сабақта қолдану

1. Google Classroom
2. Kahoot, Quizizz
3. Live Worksheets
4. BilimLand, iTest
5. LearningApps
6. Jamboard
7. Canva, Genially
8. Plickers
9. Padlet

6.2. Мұғалімнің цифрлық мәдениетін дамыту

- цифрлық қауіпсіздік,
- ақпараттық гигиена,
- цифрлық этика,
- big data элементтерін түсіну,
- жасанды интеллект құралдарын пайдалану.

VII. Мұғалімнің кәсіби дамуын қолдау жолдары

7.1. Әдістемелік қызметтің ұйымдастырылуы

1. Әдістемелік бірлестіктер
2. Шеберлік сыныптар
3. Коучинг сессиялар
4. Lesson study
5. Педагогикалық кеңес
6. Пәндік олимпиадалар
7. Әріптестік тәжірибе алмасу
8. Менторинг жүйесі
- 7.2. Зерттеуші мұғалім моделі
- Зерттеушілік қызмет кезеңдері:
  1. Мәселені анықтау
  2. Әдебиетпен жұмыс
  3. Эксперимент ұйымдастыру
  4. Мәліметтерді талдау
  5. Қорытынды
  6. Жобаны қорғау

VIII. Оқушының тұлғалық дамуына ықпал ететін педагогикалық тәсілдер

-Құндылықтарға бағытталған білім

-Тәрбиенің 7 бағыты (қазақстандық модель)

-Инклюзивті білім беру

-Жеке траектория құру

-Қауіпсіз білім беру ортасы

IX. Пән бойынша әдістемелік мәселелер (мысалдар)

-Қазақ тілі — тілдік дағдыларды дамыту әдістері

-Әдебиет — мәтінмен жұмыс, талдау, интерпретация

-Математика — зерттеушілік әңгіме, логикалық ойлау

-Жаратылыстану — STEM жобалары

-Тарих — дереккөздермен жұмыс

-Шет тілі — CLIL, коммуникативтік әдіс

-Информатика — бағдарламалау, алгоритмдік ойлау

X. Мұғалімнің кәсіби деонтологиясы және этикасы

-Педагогикалық этика нормалары

-Оқушы құқығы

-Ата-анамен қарым-қатынас

-Құпиялылық

-Педагог имиджі

-Кәсіби жауапкершілік

XI. Педагогикалық рефлексия: кәсіби дамудың қозғаушы күші

ЧТО ТАКОЕ ВИРУС НИПАХ

По информации Национального центра общественного здравоохранения (НЦОЗ), вирус Нипах — это зоонозная инфекция, которая передаётся человеку от летучих мышей, свиней, через заражённые продукты питания, а также при тесном контакте с больным человеком. В связи с потенциальной угрозой эпидемии Всемирная организация здравоохранения (ВОЗ) включила Нипах в десятку наиболее опасных заболеваний наряду с Covid-19 и вирусом Зика. Инкубационный период вируса Нипах составляет от четырех до 14 дней, может достигать 45 дней. Симптомы могут проявляться по-разному, а иногда болезнь протекает и вовсе бессимптомно. Первыми признаками заболевания могут быть жар, головные боли, боли в мышцах, рвота и боль в горле.

У некоторых людей болезнь может сопровождаться сонливостью, спутанностью сознания и пневмонией. В тяжёлых случаях у заболевших может развиться энцефалит — опасное для жизни заболевание, вызывающее воспаление головного мозга. Именно энцефалит (воспаление мозга) является основной причиной летальных исходов. У пациентов возникают дезориентация, сонливость, судороги, кома. Даже у выживших часто остаются стойкие неврологические нарушения, судорожные припадки, изменения личности. На сегодняшний день не существует одобренных лекарств или вакцин для лечения Нипах. Лечение носит исключительно симптоматический и поддерживающий характер.

Основные пути заражения Нипахом: -употребление сырого финикового или пальмового сока -контакт с фруктами, загрязненными слюной или мочой летучих мышей

-контакт с инфицированными животными (особенно свиньями) -тесный контакт с больным человеком

Воздушно-капельный путь возможен, но пока изучен недостаточно.

Поскольку специфической защиты не существует, профилактика остаётся ключевым фактором.

В эндемичных регионах -избегать контакта с летучими мышами и свиньями -не употреблять сырой финиковый или пальмовый сок

-тщательно мыть и очищать фрукты -соблюдать строгую гигиену при уходе за больными

-хорошо проваривать мясо Для путешественников -соблюдать меры пищевой гигиены

-избегать рынков с живыми животными -следить за официальными предупреждениями эпид.служб

Е.Сейсембинов, Руководитель Ескельдинского районного УСЭК

АЛИМЕНТ ТӨЛЕМЕУ – ЗАҢҒА ҚАРСЫ КЕЛУ

Отбасының басты қазығы, алтын діңгегі – бала. Баланың толық жанұяда өсуіне берекелі отбасының алар орны ерекше.

Алайда, бүгінгі күні отбасының шырқы бұзылып, некедегілердің ажырасулары азаяр емес.

Сондықтан, ата-аналар мен балалардың арасында туындайтын ең өткір сұрақтардың бірі – алимент төлеу.

Алимент – «Неке және отбасы туралы» кодексіне сәй, бір адамның оны алуға құқығы бар басқа адамға ұсынылатын міндетті ақшалай немесе материалдық асырау қаражаты. Бұл – заң жүзінде бекітілген төлем.

«Алимент» деп көп жағдайда тек ажырасқан әкенің өз баласына төлеуге міндетті ақысын айтамыз. Алайда, бұл төлем тек әкеге ғана емес, сонымен қатар анаға да жүктелетін міндет.

Бұл төлем ай сайын ата-анасының еңбекақысынан немесе өзге де табысынан заңмен белгіленген мөлшерде төленуі тиіс. Жұмыс істемейтін борышкердің төлеуге міндетті алимент мөлшері белгіленген орта жалақы мөлшерімен есептеледі.

Жалпы, алимент төлеуден жалтарған ата-анаға Қазақстан Республикасының әкімшілік құқық бұзушылық туралы кодексінің 669-бабында көзделген әкімшілік жауапкершілік, сондай-ақ Қазақстан Республикасының қылмыстық кодексінің 139- 140-баптары бойынша қылмыстық жауапкершілік қаралған.

Сондықтан, ата-аналардың табыстары және мүліктері болып, оны жасырған жағдайда күшпен мәжбүрлеп алу қолданылуы немесе алимент төлеуден қасақана жалтарғаны үшін жауапкершілікке тартылуы мүмкін.

Егер борышкер өзінің санасында баласының болашағы мен денсаулығына деген жауапкершілікті сезінбесе, ол адамнан алимент өндіру кезінде қиындық тудыратыны сөзсіз.

Сондай-ақ, қазіргі уақытта жұмыссыз қалған борышкерлерге мемлекет тарапынан да үлкен қолдау жасалып, оларды жұмыспен қамту орталықтары арқылы жұмысқа орналастыру мүмкіндігі бар. Алиментін уақытылы төлеуге ниетті тұлғаларға бұл – жақсы мүмкіндік.

Сол себепті, «борышкер» ата-ана заң талаптарын бұзар болса, оған жауапкершілік қаралғанын мойындап, өздерінің құқықтары мен міндеттерін біле жүруі тиіс.

Тазабеков Ермек Сапарғалиевич, Жетісу облысы өңірлік палатасының жеке сот орындаушысы

ӘКЕ ӨНЕГЕСІ – ҰРПАҚҚА ҮЛГІ

Шоқан Уалиханов атындағы орта мектебінде аудандық білім бөлімінің ұйымдастыруымен «Әке өнегесі – ұрпаққа үлгі» тақырыбында аудандық семинар өтті. Тағылымы терең, мазмұны бай бұл іс-шараның негізгі мақсаты – отбасы тәрбиесіндегі әкенің рөлін айқындау, ұлттық құндылықтарды дәріптеу және әке өнегесі арқылы жас ұрпақтың рухани-адамгершілік дамуын нығайту.

Қазіргі қоғамда отбасы институтын сақтау, бала тәрбиесіне ата-ананың, соның ішінде әкенің жауапкершілігін арттыру – аса маңызды мәселелердің бірі. Осы орайда ұйымдастырылған семинар тәрбиесіндегі ықпалын жан-жақты

нар әкенің отбасындағы орны мен қоғамдағы беделін көтеруге, бала тәрбиесіндегі ықпалын жан-жақты талқылауға арналды.

Семинар жұмысына Ескелді ауданы білім бөлімінің басшысы А. Шаихов, облыстық білім басқармасының тәрбие жұмысы, қосымша білім беру, қорғаншылық және қамқоршылық бөлімінің бөлім басшысы М.Ш. Абдыкалиева, облыстық Аналар кеңесінің төрайымы Ж.Қ. Баймадиева, ауыл әкімі Ш.Қ. Бозов, құзырлы органдардың қызметкерлері, мектеп директорларының тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары, әкелер қауымы, сондай-ақ мектептің өзін-өзі басқару ұйымының мүшелері қатысты. Қатысушылар өзара тәжірибе алмасып, өзекті мәселелер бойынша мазмұнды ой-пікірлерін ортаға салды.

Іс-шара барысында әкелердің бала тәрбиесіндегі жауапкершілігі, отбасындағы қарым-қатынас мәдениеті, әке мен бала арасындағы өзара түсіністік, сондай-ақ қоғамдағы әкенің беделін арттыру жолдары кеңінен талқыланды. Сонымен қатар семинар бағдарламасы тәжірибелік әрі шығармашылық бағытта өрбиді.

Атап айтқанда, әкелер ән айтып, би билеп, асық атып, ұлттық ойындар арқылы өз шеберліктерін көрсетті. Олар түрлі қызықты сұрақтарға жауап беріп, тәрбиелік мәні зор сайыстарға белсене қатысты. Әкелер топқа бөлініп, өзара сайысқа түсіп, ұйымшылық пен бірліктің үлгісін көрсетті.

Тағы бір айта кетерлік жайт – қатысушы әкелер қамшының қалай жасалатынын, оның түрлері мен жасалу жолдарын түсіндіріп, іс жүзінде көрсетіп берді. Бұл көрініс ұлттық қолөнерге деген қызығушылықты арттырып, жас ұрпаққа ата-баба мұрасын дәріптеудің жарқын үлгісі болды. Сондай-ақ семинар аясында ата-ана, ұстаз және оқушы арасындағы өзара қарым-қатынасты бейнелейтін тәрбиелік көрсетілім қойылды. Бұл сахналық көрініс арқылы отбасы мен мектептің бірлесе жұмыс істеуінің маңыздылығы көрермендерге әсерлі түрде жеткізілді.

Семинарға қатысқан қонақтар өз сөздерінде ұлттық тәрбиенің негізі отбасында қаланатынын, ал әкенің өнегесі – баланың болашақ өмірлік бағытын айқындайтын басты құндылықтардың бірі екенін атап өтті. Әкелердің белсенділігі мен шығармашылығы іс-шараның мазмұнын байытып, оның тәрбиелік мәнін арттыра түсті.

Семинар қорытындысында жас ұрпақ тәрбиесінде әке өнегесінің маңыздылығын арттыруға бағытталған нақты ұсыныстар қабылданды. Білім беру ұйымдарында әкелер қауымымен жүйелі жұмыстар жүргізу, тәрбиелік іс-шараларға әкелерді кеңінен тарту, ұлттық құндылықтарға негізделген отбасылық тәрбие үлгілерін насихаттау қажеттігі айтылды.

Жалпы, аудандық семинар жоғары деңгейде ұйымдастырылып, қатысушылар тарапынан оң бағасын алды. Мұндай тағылымды басқосулар алдағы уақытта да өз жалғасын тауып, отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықты нығайтуға, ұрпақ тәрбиесінде әке рөлін одан әрі арттыруға зор үлес қосатыны сөзсіз.

Дара Дана

ГУ «АППАРАТ АКИМА КАРАТАЛЬСКОГО СЕЛЬСКОГО ОКРУГА» ПРЕДОСТАВЛЯЕТ ГОСУДАРСТВЕННЫЕ УСЛУГИ В СФЕРЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ КАК:

- «Постановка на очередь на получение земельного участка»,
- «Выдача решения на изменение целевого назначения земельного участка»,
- «Предоставление земельного участка из земель поселка, села»
- «Приобретение прав на земельные участки, которые находятся в государственной собственности, не требующее проведения торгов (конкурсов, аукционов)»
- «Продажа земельного участка в частную собственность одновременно либо в рассрочку

Чтобы воспользоваться электронными услугами необходимо, прежде всего, иметь электронно-цифровую подпись (далее - ЭЦП) получить ее можно в центре обслуживания населения (ЦОН) либо в уголке самообслуживания на портале edov.kz либо на сайте rki.gov.kz сохранить его на носителе как флеш карта, удостоверение личности либо сохранить в цифровом облаке.

Так же в здании акимата действует уголок самообслуживания где в любое время вы можете получить все виды вам необходимых услуг, мы обязательно Вас проконсультируем и окажем помощь в получении необходимых услуг. Каждый из Вас имеет право обратиться с жалобой в Агентство по делам государственной службы в Call-центр 1424 либо телеграмм бот Saraly Qyzmet для защиты своих прав, свобод и законных интересов при получении государственных услуг, а также для внесения предложений по улучшению качества их предоставления.

ГУ «Аппарат акима Каратальского сельского округа»

ПЕШТЕГІ ӨРТ ҚАУІПСІЗДІГІ

Пешті жылыту кезінде өрт қауіпсіздігі ережелерін бұзу жылу маусымында өрттердің тұрақты себебі болып табылады. Себебі қабырғаларында жарықтардың пайда болуы және қатты қызып кету, мұржаларда жиналған күйіктің болуы болуы мүмкін. Құрылыс нормалары кез-келген пештің өрттен қорғаныс талаптарын ескере отырып жасалғанын талап етеді. Аязды күндерде пештер жиі ұзақ уақыт қызады, нәтижесінде пештің жеке бөліктері қатты қызып кетеді. Егер бұл бөліктер ғимараттың ағаш құрылымдарымен жанасса, онда өрттің шығуы сөзсіз.

Сондықтан ұзақ уақыт бойы бір рет емес, пешті күніне екі-үш рет, 1,5 сағаттан артық емес жылыту ұсынылады. Ұйықтауға 3 сағат

қалғанда пешті тоқтату керек. Пештің жанында, пештің едендерінде киім мен басқа да жанғыш материалдарды кептіруге тыйым салынады, және, әрине, пешті жағу кезінде жанғыш және жанғыш сұйықтықтарды қолдануға болмайды. Мұндай жағдайлар сирек кездеседі, бірақ олар әдетте күйікке және өлімге әкеледі. Жылыту маусымы басталғанға дейін әр пеш, сондай-ақ үй ішіндегі қабырғадағы түтін арналары, әсіресе шатырдағы және төбесіндегі мұржалар ақ түспен әктелу керек, осылайша олардан өткен түтіннен қара сызаттар ақ фонда көрінуі мүмкін. Ғимараттардың жанына толықтай сенбеген көмір мен күлді тастамаңыз.

Ешқандай жағдайда плита ағаш

отпен қыздырылмауы керек, ол ұзындықтағы оттыққа сәйкес келеді. Бөренелер арқылы өрт шығып, жақын орналасқан заттарға, еденге және қабырғаларға таралуы мүмкін. От пешінің есіктері жабық екеніне көз жеткізіңіз. Пештер жанында заттар, қағаз, жанғыш және жанғыш сұйықтықтарды, жанғыш материалдар мен заттарды сақтамаңыз. Пештерді тұтату үшін керосин, бензин және басқа да тез тұтанатын және жанғыш сұйықтықтарды қолдануға болмайды. Морды шатыр жотасынан 70 см биіктікке шығару керек. Пешті жөндеу үй иесінің міндеті және плитаны орнату үшін білікті техник маманы жауап береді. Өрт қауіпсіздігі талаптарын қатаң сақтау сіздің өміріңіз бен мүлкіңіз қауіпсіздігіне кепілдік береді!

Қ. Өшімов
Ескелді ауданы
ТЖБ аға инженері

СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚПЕН КҮРЕС

Сыбайлас жемқорлықпен күрес мәселесі біздің қоғамымыздың ең бір көкейтесті мәселелерінің бірі болып табылады.

Қазақстан Республикасының 1998 жылғы 2 шілдесіндегі «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңына сәйкес сыбайлас жемқорлық деп мемлекеттік міндеттерді атқаратын адамдардың, сондай-ақ соларға теңестірілген адамдардың лауазымдық өкілеттігін және соған байланысты мүмкіндіктерін пайдалана отырып немесе өзге де пайдалану үшін олардың өз өкілеттіктерін өзгеше пайдалануы, жеке өзі немесе делдалдар арқылы заңда көзделмеген мүлкілік игіліктер мен артықшылықтар алуы, сол сияқты бұл адамдарға жеке және заңды тұлғалардың аталған игіліктер мен артықшылықтарды құқыққа қарсы беруі арқылы оларды сатып алуы ұғынылады. Барлық мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалар өз құзыреті шегінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүргізуге міндетті.

Сыбайлас жемқорлық-заман ағысымен бірге өсіп-өркендеп, мол қаражат және қоғамдық бәсекелестік пайда болған жерлерге тамырын жайып, бүгінгі күнге дейін жойылмай отырған кеселдің бірі. Бұл кесел дамушы елдердегідей біздің мемлекетімізге де орасан зор нұсқан келтіріп отыр.

«Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заң талабының аясында жемқорлыққа қарсы іс-әрекеттер әр салада жүзеге асырылуда. Әсіресе, халық парақорлық дертімен жиі бетпе –бет келеді. Сондықтан, кез келген ортада пара беру мен пара алудың жолын кесуде қоғам болып белсенділік танытуымыз қажет. Алдыға қойған мақсатты жүзеге асыру үшін электрондық мемлекеттік қызмет көрсетуді ендіру арқылы мәліметтер қорына кірудің мүмкіндігін қамтамасыз ете отырып, азаматтар мен заңды тұлғаларға берілетін қызметтердің мерзімін қысқарту; жеке кәсіпкерлік субъектілеріне жүргізілетін тексерулердің құқықтық регламенттеуін қамтамасыз ету; мемлекеттік органдардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы жобаларының жүзеге асуы бойынша қызметінің қорытындысы туралы қоғамды хабардар ету қажет.

Жоғары нәтижелерге қол жеткізу және қызметтің тиімділігін арттыру қызметті жүзеге асыру процесінде әрбір қызметкердің қолданыстағы заңнама нормаларын сақтауына тікелей байланысты. Сонымен қатар, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл әрбір мемлекеттік қызметшінің қоғам үшін де, өзі үшін де оның салдарын объективті бағалау міндеті екенін түсіну қажет.

Е.Қ.Сейсембинов,
Ескелді аудандық СЭБ
басқарма басшысы.
А.М. Бабаева, Бас маман.

ҰЛЫ ГАЗ – КӨЗГЕ КӨРІНБЕЙТІН ҚАУІП

Қазіргі уақытта ең басты мәселелердің бірі тұрғын үйлерде ақаулы пештерден өрттер шығып, иісті газбен уланған азаматтар ауруханаларға түсуде. Яғни жыл басынан облыс аумағында 12 адам уланып, улану салдарынан 2 адам қаза тапты.

Түтін жолы дұрыс болмағанда, пештердің ақаулықтарынан, адамдардың иісті газбен улануы аяқ. Иісті газбен уланған кезде адам есінен айырылып, қаза табуға әкеліп соғады. Әдетте адам иісті газбен қашан дем ала бастағанын білмейді. Дегенмен біраз уақыттан кейін басы ауырады, көруі нашарлап, басы айналады, жүрегі айныиды. Адам жүре алмай қалса өлуі мүмкін. Сондықтан өрт кезінде ең алдымен үйдегі мүлкікті емес, адам өмірін қорғау жайлы ойлау керек. Дереве далаға шығуды ойластырған жөн. Егер далаға шығу мүмкін болмаған жағдайда ауамен дем алуға мүмкіндік бар бөлмеге ауысыңыз. Және ол бөлмеге түтін мен газдың кірмеуі үшін қолдан келгенін бәрін істеген жөн. Зардап шеккен адамды жатқан күйі дереу таза ауаға шығару керек. Адамның тынысын тарылтатын киімдерден босатып, ыңғайлы етіп жатқызу керек. Егер зардап шегуші есін білмей жатса оны аударып етбетінен жатқызылған жөн. Бұл кезде оның тыныс алу жолдары ашылады және тілі тамағына кетпейді. Жедел-жәрдем шақыруды ұмытпаңыз. Уланудың жеңіл жағдайларында зардап шегушіге кофе, шай беріп, нашатыр спиртін иіскету керек. Жүрегі айныған жағдайда дәрігерге жүгініңіз. Өрт шығудың басты себептері тұрғындардың өз кінәсінен, яғни мас күйінде темекі шегу, тұрғын үйдегі пештерді дер кезінде тазалаудан, отпен абай болмау, өрт қауіпсіздігін сақтамау, жас балаларды қараусыз қалдыру.

Құрметті аудан тұрғындары өрт қауіпсіздік ережелері сақтаңыздар!

Ескелді ауданы ТЖБ баспасөз қызметі

НАВАРЛАНДЫРУ

Открыто наследственное дело на умершего Джумадилов Досумбек Кенесбаевич, дата смерти- 18.11.2025 года. Наследников и заинтересованных лиц просим обратиться по номеру-87001916077

Газета «Жетісу шұғыласы» объявляет

о начале подписной компании на 2026 год!

Наш ИНДЕКС:

Физ.лицо - 66535 Юр.лицо - 17535

Сумма подписки:

Физ.лицо: год – 6331,52тг Юр.лицо:

год – 7267,52 тг

ПОДПИШИСЬ НА НАС!

Наш электронный адрес:

eskeldi_eli@mail.ru

Меншік иесі:
«ЕСКЕЛДІ ЕЛІ» ЖШС
директор - бас редактор
Инкар Ерболқызы
НҰРСҰЛТАНОВА.
Редакцияның телефоны 3-19-15

Газет қазақ және орыс тілдерінде аптасына бір рет жұма күні шығады.

Эл. мекенжайымыз: Eskeldi_eli@mail.ru

Газет ҚР Инвестициялар және даму Министрлігінің байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2015 жылғы 16 қарашада тіркеліп, № 15692-Г куәлігі берілген. Регистрационное свидетельство № 15692-Г от 16 ноября 2015г. выдано Министерством по инвестициям и развитию РК, комитетом связи, информатизации и информации.

Газет материалдары редакцияның компьютерлік орталығында беттеледі. Газет «Гамма-принт» Республикалық полиграфиялық баспа кешені» ЖШС-ның баспаханасында басылады. Баспахананың мекен-жайы: 050061, Алматы қаласы, Райымбека көшесі, 369-үй

Редакция мекенжайы: индекс 040500 Қарабұлақ ауылы, Сатпаева көшесі, 67 үй.

Осы шығарылымның таралымы 1900 Тираж 1900 Тапсырыс 185 Көлемі 2 баспа табақ.

Авторлардың мақалалары редакцияның көзқарасын білдірмейді. Опубликованные материалы не обязательно отражают точку зрения редакции. Компьютерная верстка Д.ДАУРЕНҚЫЗЫ